

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การเพิ่มศักยภาพของสถานีวิทยุสราญรมย์ในการ
ดำเนิน Public Affairs และ Public Diplomacy

จัดทำโดย นางสาวสุวรรณา ฟองสมุทร
รหัส ๕๐๑๐

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ปี ๒๕๕๖
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
ลิขสิทธิ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การเพิ่มศักยภาพของสถานีวิทยุสราญรมย์ในการดำเนิน
Public Affairs และ Public Diplomacy

จัดทำโดย นางสาวสุวรรณา พองสมุทร
รหัส ๕๐๑๐

หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ปี ๒๕๕๖
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

เอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ

ลงชื่อ

(ศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ

(เอกอัครราชทูต จันทร์ทิพา ภูตระกูล)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ วัฒนา)
อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

วิทยุกระจายเสียงถือเป็นสื่อสารมวลชนที่มีประสิทธิภาพยิ่ง ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้แก่ประชาชน ธรรมชาติของสื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงได้ทุกคนได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่จำกัดพรมแดนทางความรู้ ระยะเวลา และลักษณะคุณภาพของประชาชน เป็นสื่อที่ใช้ได้ง่าย เพียงแค่เปิดวิทยุ หมุนคลื่นก็สามารถรับได้แล้ว สื่อวิทยุกระจายเสียงยังมีความยืดหยุ่นในเรื่องกระบวนการผลิตรายการ สามารถเปลี่ยนแปลง แก้ไข ปรับเปลี่ยนได้ไม่ยาก เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเร่งด่วน หรือการรายงานสถานการณ์สดต่างๆ นอกจากนี้ สื่อวิทยุกระจายเสียงยังเป็นสื่อที่มีราคาถูก เมื่อเปรียบเทียบกับสื่อชนิดอื่นๆ ทั้งในเรื่องของอุปกรณ์ในการส่งกระจายเสียง ค่าใช้จ่ายในการผลิตรายการ ที่สำคัญคือเครื่องรับวิทยุมีราคาถูก หาซื้อได้ง่าย แม้ไม่มีกระแสไฟฟ้า ก็สามารถรับฟังวิทยุได้จากเครื่องรับทรานซิสเตอร์ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการผลิตเครื่องรับวิทยุ ทำให้เครื่องรับวิทยุมีขนาดเล็กแต่มีประสิทธิภาพสูง จึงทำให้สื่อวิทยุกระจายเสียงสามารถพกพาและนำติดตัวไปได้ในทุกที่ ประชาชนจึงสามารถรับข่าวสารได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ สื่อวิทยุกระจายเสียงจึงนับว่าเป็นสื่อที่มีความใกล้ชิดกับผู้รับสารมากที่สุด สามารถตอบสนองการประชาสัมพันธ์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกล ทุรกันดาร หรือในชนบท ดังนั้น จึงมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสาร วิชาการ เทคโนโลยีใหม่ๆ สร้างค่านิยม เจตคติ การรับรู้ของประชาชน ตลอดจนเป็นกลไกในการสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรต่อสาธารณชน ความสามารถในการสื่อข้อมูล และข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วนี้ ย่อมส่งผลต่อการดำเนินนโยบายของประเทศต่างๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การต่างประเทศ และสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

วิทยุสาธารณะมีนับเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในการประชาสัมพันธ์กระทรวงการต่างประเทศ โดยมีภารกิจในการเผยแพร่ข่าวสารด้านการต่างประเทศของไทยและบริการที่กระทรวงการต่างประเทศให้แก่สาธารณชน รวมถึงการคุ้มครองดูแลทุกข์สุขของประชาชนไทยทั้งในประเทศ และในต่างประเทศ ส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทย ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดี โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้าน เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับประชาชนไทย และระหว่างประชาชนชาวไทยกับประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน จึงอาจกล่าวได้ว่า วิทยุสาธารณะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน (People-to-people contact) อันจะนำไปสู่การวิสาสะอย่างสร้างสรรค์ (Constructive dialogue) ระหว่างกันต่อไป

รายงานการศึกษาฉบับนี้ ได้นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะในการดำเนินการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพของสถานีวิทยุสาธารณะ ด้วยการขยายฐานผู้ฟัง เพื่อที่สถานีวิทยุสาธารณะจะสามารถ

๑. ดำเนิน “กิจการสาธารณะ” (Public Affairs) เพื่อประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับสาธารณชนเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินงานด้านการต่างประเทศ เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อกระทรวงการต่างประเทศ ตลอดจนภาพลักษณ์ที่ดีของกระทรวงการต่างประเทศ อันจะนำไปสู่

ความสัมพันธ์ที่ตีระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับประชาชน และในที่สุดก่อให้เกิดการสนับสนุนและความร่วมมือกับกระทรวงฯ ในการดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศ

๒. ดำเนิน “การทูตสาธารณะ” (Public Diplomacy) เพื่อชี้แจง สร้างความเข้าใจกับประชาชนของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกัน เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเทศไทยและนโยบายต่างๆ ของประเทศไทย เพื่อเสริมสร้างเกียรติภูมิและภาพลักษณ์ของประเทศ ทั้งในเรื่องบทบาทด้านการต่างประเทศ ความสำเร็จในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ ความก้าวหน้าทางด้านสาธารณสุข วัฒนธรรม ฯลฯ ตลอดจนเพื่อสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความสำเร็จของนโยบายของประเทศ ซึ่งจะทำให้สาธารณชนในประเทศเป้าหมายมีทัศนคติและตัดสินใจในเชิงบวกเกี่ยวกับประเทศไทย เช่น เลือกที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว มาศึกษา มารับบริการทางการแพทย์ หรือเลือกที่จะทำการค้ากับประเทศไทย

การประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ จะต้องมีการวางแผนล่วงหน้า มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่อย่างไร ตลอดจนต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดี ในข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผู้ศึกษาจึงเสนอให้มีการการจัดโครงสร้างขององค์กรสถานีวิทยุสราณรมย์ อันประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร ฝ่ายข่าว ฝ่ายรายการ และฝ่ายเทคนิค เพื่อกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน โดยมีคณะกรรมการบริหารสถานีเป็นผู้นำหนดนโยบาย ผู้อำนวยการสถานีรับผิดชอบในการการจัดทำแผนดำเนินงาน ฝ่ายรายการ ควบคุมให้มีการจัดรายการตามนโยบายที่กำหนดไว้ ตลอดจนประเมินผลและทำการวิจัยเพื่อพัฒนา กระทรวงการต่างประเทศควรให้ความสำคัญต่อการสร้างและพัฒนา “แบรนด์” ของสถานีวิทยุสราณรมย์ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของสถานีฯ การสร้างตำแหน่งนักจัดรายการวิทยุ เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ด้านสื่อสารมวลชน การผลิตและการจัดรายการวิทยุ เพื่อจะสามารถจัดรายการวิทยุได้อย่างมีคุณภาพ ทำให้ผู้ฟังติดตามรับฟัง และเกิดความรู้สึกจงรักภักดีต่อผู้จัดรายการและสถานีวิทยุสราณรมย์ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์เพื่อรองรับมติของ กสทช. ที่ให้ปรับเปลี่ยนการส่งวิทยุเป็นระบบดิจิทัลในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ด้วยการขยายงานวิทยุกระจายเสียงเป็น Content Provider เพื่อป้อน “สื่อใหม่” ด้วย

ส่วนข้อเสนอแนะในการดำเนินการเพื่อหาทางออกในเรื่องของระบบสัญญาณที่รับฟังไม่ชัดเจน และเงื่อนไขเรื่องเวลาการกระจายเสียง ผู้ศึกษาเสนอให้ใช้กลยุทธ์ “เหาะลาม” ด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานีวิทยุต่างๆ โดยเริ่มจากเครือข่ายชมรมนักจัดรายการวิทยุชายแดนไทย-ลาว ชมรมนักจัดรายการวิทยุชายแดนไทย-กัมพูชา และวิทยุชุมชน เพื่อนำรายการของสถานีวิทยุสราณรมย์ออกอากาศผ่านวิทยุดังกล่าว และ/หรือการจัดรายการร่วมกันทางวิทยุดังกล่าวผ่านโทรศัพท์ ในขณะเดียวกัน กระทรวงฯ จะต้องพัฒนารายการให้มีคุณภาพเชิงสาระ โดยคำนึงถึงหลักการของวิทยุที่ว่า ต้องให้ข่าวสาร ให้ความรู้ และให้ความบันเทิง ในขณะเดียวกัน ก็ต้องโน้มน้าวผู้ฟังด้วย ทั้งนี้ ต้องไม่ลืมว่า ผู้ผลิตรายการที่ดีเปรียบเสมือนพ่อครัวที่มีฝีมือ ย่อมไม่ผลิตรายการด้วยฝีมือคนเดียว แต่ต้องคำนึงถึงรสนิยมและความต้องการของผู้ฟังทั้งหลายด้วย และโดยที่การจัดทำตำแหน่งนักจัดรายการวิทยุอาจใช้เวลา ในขั้นนี้ กระทรวงฯ จึงอาจ outsource มีอาชีพเข้ามาทำงานด้านวิทยุกระจายเสียง

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษานี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ประจำปี ๒๕๕๖ ในการจัดทำรายงานฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอขอบคุณอย่างยิ่งต่อท่านเอกอัครราชทูตพิษณุ จันทร์วิทัน เอกอัครราชทูต ณ เวียงจันทน์ อดีตนายสถานีวิทยุสราณรมย์ท่านแรก และคณาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งประกอบด้วย ท่านศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู ท่านเอกอัครราชทูตจันทร์ทิพา ภูตระกูล และท่านรองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ ที่ได้กรุณาสละเวลาให้ข้อเสนอแนะและคำแนะนำอันมีส่วนสำคัญในการทำให้รายงานการศึกษานี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณท่านผู้อำนวยการสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ ชีรวัฒน์ ภูมิจิตร ที่สนับสนุนและอนุมัติให้ผู้ศึกษาเข้ารับการอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูต ตลอดจนกรุณาให้คำแนะนำการเสนอกรอบรายงานการศึกษาสวนบุคคล และขอขอบคุณคุณบัญชา ธิโกศรี และเจ้าหน้าที่ทุกท่านของกองวิเทศกระจายเสียงที่ให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำรายงานการศึกษา

ขอขอบคุณบุคลากรทุกท่านของสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการที่ช่วยกันจัดทำหลักสูตรนักบริหารการทูต อำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ ตลอดช่วงระยะเวลาการอบรม และการเดินทางไปศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือจัดพิมพ์รายงานการศึกษานี้

และท้ายที่สุด ขอขอบคุณผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๕ ทุกท่านจากกระทรวงการต่างประเทศ ส่วนราชการต่างๆ และภาคเอกชน สำหรับไมตรีจิต กำลังใจ ความสนับสนุน และความร่วมมือตลอดระยะเวลาการอบรม

สุวรรณา ฟองสมุทร

สิงหาคม ๒๕๕๖

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญแผนภูมิ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๔
๑.๓ ขอบเขตการศึกษา	๔
๑.๔ ประโยชน์ของการศึกษา	๔
๑.๕ นิยามศัพท์	๕
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดทฤษฎี	๖
๒.๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๑๖
๒.๓ สรุปกรอบแนวคิด	๑๘
บทที่ ๓ ผลการศึกษา	๑๙
๓.๑ สถานีวิจัยสุราษฎร์ธานี	๑๙
๓.๒ การวิเคราะห์	๒๙
บทที่ ๔ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๓๔
๔.๑ สรุปผลการศึกษา	๓๔
๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๓๕
๔.๓ สรุป	๓๙
บรรณานุกรม	๔๐
ประวัติผู้เขียน	๔๒

สารบัญตาราง

ตารางที่ ๑	รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนธันวาคม ๒๕๔๑	๒๔
ตารางที่ ๒	รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนกันยายน ๒๕๔๒	๒๗
ตารางที่ ๓	รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนธันวาคม ๒๕๔๗	๒๗
ตารางที่ ๔	รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนมกราคม ๒๕๕๐	๒๘
ตารางที่ ๕	รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนตุลาคม ๒๕๕๔	๒๘
ตารางที่ ๖	รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๗	๒๙

สารบัญแนภูมิ

แผนภูมิที่ ๑	โครงสร้างการบังคับบัญชาภายในองค์กรวิทยุกระจายเสียง	๓๖
แผนภูมิที่ ๒	โครงสร้างการบังคับบัญชาของสถานีวิทยุสุราษฎร์	๓๗

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิทยุกระจายเสียงเป็นกลไกหนึ่งที่มีความสำคัญในกระบวนการสื่อสาร เพราะสามารถนำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ภายในเวลาเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ จึงมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสาร วิชาการ เทคโนโลยีใหม่ๆ สร้างค่านิยม เจตคติ การรับรู้ของประชาชน ตลอดจนเป็นกลไกในการสร้างภาพลักษณ์ขององค์กรต่อสาธารณชน ความสามารถในการสื่อข้อมูลและข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วนี้ ย่อมส่งผลต่อการดำเนินนโยบายของประเทศต่างๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ การต่างประเทศ และสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในปี ๒๕๐๘ เมื่อสงครามเวียดนามเริ่มขยายความรุนแรงมากขึ้น รัฐบาลไทยโดยกระทรวงการต่างประเทศ ได้ทำความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านการกระจายเสียงกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๐๘ จัดตั้งสถานีวิทยุเอเชียเสรี (Voice of Free Asia - V.F.A.) ซึ่งออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๑ โดยใช้คลื่นความถี่ขนาดกลาง ระบบ เอ.เอ็ม. ๑๕๗๕ KHz ร่วมกับสถานีวิทยุเสียงแห่งอเมริกา (Voice of America - วีโอเอ) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ เผยแพร่ความตึงตัวของระบอบประชาธิปไตย และส่งเสริมเสรีภาพของประเทศไทยกับประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชีย V.F.A. ออกอากาศใน ๒ ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ วันละ ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที และเมื่อสถานการณ์ในภูมิภาคมีความตึงเครียดยิ่งขึ้น V.F.A. จึงได้ลดเวลาการกระจายเสียงในภาคภาษาไทย และเพิ่มการกระจายเสียงในภาคภาษาอินโดจีน ๓ ภาษา และภาคภาษามลายู

โดยที่วัตถุประสงค์ของ V.F.A. ในเวลานั้น คือ การเสริมสร้างเสรีภาพของประเทศไทย และประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย และเพื่อต่อต้าน/ตอบโต้การโฆษณาชวนเชื่อของประเทศคอมมิวนิสต์ ตลอดจนปฏิบัติการจิตวิทยาเพื่อจูงใจประเทศเพื่อนบ้านให้คล้อยตามท่าทีและนโยบายของประเทศไทย และโลกเสรี ภายใต้คำขวัญ “เชื่อมั่นในท่าที เสรีในโลกทรศน์” รูปแบบรายการของ V.F.A. จึงเป็นเพียงรายงานข่าวและบทความที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของ V.F.A.

เมื่อสถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนไปภายหลังการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับจีนในปี ๒๕๓๒ ส่งผลให้สหภาพโซเวียตยุติความช่วยเหลือเวียดนามและเริ่มกระบวนการแก้ไขปัญหากัมพูชา V.F.A. จึงได้ปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ดังนี้

๑) เพื่อเผยแพร่กิจกรรมด้านการต่างประเทศของไทย รวมทั้งข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ต่างๆ ในไทย

๒) เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนชาวไทยกับชาวต่างประเทศ

๓) เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของราชสำนักและของรัฐบาลไทย ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมไทย

๔) เพื่อเสนอข่าวต่างประเทศโดยเน้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญของโลก อันอาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์และความมั่นคงของประเทศไทย

ทั้งนี้ ยังเป็นการออกอากาศใน ๖ ภาษาเช่นเดิม โดยการออกอากาศในภาษาอินโดจีน จะเน้นการเผยแพร่ข่าวและบทความที่มีเนื้อหาในเชิง “สร้างสรรค์” และส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนไทยกับประชาชนในลาว กัมพูชา และเวียดนาม ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของโลกและในภูมิภาคที่คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ที่สำคัญคือเพื่อตอบสนองนโยบาย “แปรสนามรบให้เป็นสนามการค้า” ของรัฐบาลในขณะนั้น

เมื่อกระทรวงการต่างประเทศให้ความสำคัญกับนโยบายการทูตเพื่อประชาชน เพื่อให้บริการต่างๆ ของกระทรวงฯ อาทิ ในส่วนที่เกี่ยวกับการออกหนังสือเดินทางและการคุ้มครองดูแลคนไทยและผลประโยชน์ของคนไทยในต่างประเทศ เข้าถึงประชาชนได้รวดเร็วและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น V.F.A. จึงได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานวิทยุกระจายเสียงให้ทันสมัยและรองรับนโยบายการทูตเพื่อประชาชน โดยมุ่งเป้าหมายผู้ฟังที่เป็นประชาชนชาวไทย โดยเฉพาะในเขตชนบทที่ห่างไกลและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งมักตกเป็นเหยื่อการล่อลวงให้ไปทำงาน/ค้าประเวณี ในต่างประเทศ รวมไปถึงกลุ่มผู้ฟังชาวไทยในต่างแดน เพื่อรับทราบบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในการรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน รวมถึงการเตือนภัยในต่างแดน นอกจากนี้ยังเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้ประชาชนสนับสนุนการทำงาน of กระทรวงการต่างประเทศ โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “วิทยุสาราณรมย์” เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๔๑

วิทยุสาราณรมย์

วิทยุสาราณรมย์นับเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญในการประชาสัมพันธ์กระทรวงการต่างประเทศ โดยมีภารกิจในการเผยแพร่ข่าวสารด้านการต่างประเทศของไทยและบริการต่างๆ ที่กระทรวงการต่างประเทศให้แก่สาธารณชน รวมถึงการคุ้มครองดูแลคนไทยและผลประโยชน์ของคนไทยทั้งในประเทศและในต่างประเทศ ส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทย ตลอดจนส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดี โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้าน เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับประชาชนไทย และระหว่างประชาชนไทยกับประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน อันจะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการวิสาสะอย่างสร้างสรรค์ (Constructive dialogue) ระหว่างกัน

ในการปรับเปลี่ยนเป็นวิทยุสาราณรมย์ นายสถานีวิทยุสาราณรมย์ในเวลานั้น^๑ ได้เตรียมความพร้อมของบุคลากรของกองวิทยุกระจายเสียงเพื่อให้สามารถดำเนินภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^๑ นายพิษณุ จันทร์วิทัน ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ เวียงจันทน์

โดยส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมหลักสูตรการผลิตรายการวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ ตลอดจนขอความร่วมมือจากบริษัทวิทยุกระจายเสียงแห่งอังกฤษ (British Broadcasting Corporation – บีบีซี) ส่งเจ้าหน้าที่มาจัดอบรมหลักสูตรการผลิตรายการวิทยุให้บุคลากรดังกล่าว

เมื่อบุคลากรมีความพร้อม เข้าใจหลักการของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงแล้ว นายสถานีวิทยุสุราษฎร์จึงให้บุคลากรแต่ละคนเสนอรายการ พร้อมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการ และเป้าหมายผู้ฟังที่ชัดเจน เพื่อเป็นกรอบในการจัดรายการให้มีเอกภาพ โดยที่เป้าหมายผู้ฟังของวิทยุสุราษฎร์ได้แก่ชาวชนบท รายการส่วนใหญ่จึงถูกกำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองประโยชน์และความสนใจของผู้ฟังในชนบท โดยเชื่อมโยงบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในการรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของประชาชน เช่น การเจรจาต่อรองกับสหภาพยุโรปเกี่ยวกับสินค้าการเกษตร การจัดงานเทศกาลไทยของสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ไทยในต่างประเทศเพื่อเผยแพร่และส่งเสริมผลิตผลทางด้านการเกษตร งานศิลปหัตถกรรม ฯลฯ นอกจากนี้ วิทยุสุราษฎร์ยังได้ปรับปรุงรูปแบบรายการใหม่โดยเน้นให้เป็นการพูดคุยกับผู้ฟัง การสนทนา การสัมภาษณ์ สารคดีทั่วไป นิตยสารทางอากาศ โดยในยุคแรก วิทยุสุราษฎร์ได้ออกกระจายเสียงเฉพาะภาษาไทย(รวมภาษาถิ่นอีสาน) และภาษาอังกฤษ ตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ โดยออกอากาศเป็น ๔ ช่วงคือ ๐๕.๓๐ – ๐๗.๐๐ น., ๑๗.๓๐ – ๑๘.๓๐ น., ๑๙.๐๐ – ๑๙.๓๐ น. และ ๒๒.๐๐ – ๒๒.๓๐ น.

การกระจายเสียงของวิทยุสุราษฎร์ในยุคนี้ ได้รับการตอบรับอย่างดีจากประชาชนในต่างจังหวัด โดยเฉพาะจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

อย่างไรก็ตาม วิทยุสุราษฎร์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตัวผู้จัดรายการมาโดยตลอด เนื่องจากผู้จัดรายการส่วนใหญ่ซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะกองวิทยุกระจายเสียง มีวาระโยกย้ายไปปฏิบัติงานที่กรมกองอื่น หรือไปประจำการในต่างประเทศ สถานีวิทยุสุราษฎร์ต้องอยู่ในสภาพของการปรับเปลี่ยนและการพัฒนาบุคลากรระดับพื้นฐานอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ในปัจจุบันประมาณครึ่งหนึ่งของผู้จัดรายการมาจากกรมกองอื่นและบุคคลภายนอก ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือบุคลากรจากกรมกองอื่นเมื่อมีภารกิจเร่งด่วนหรือต้องเดินทางไปราชการในต่างประเทศไม่สามารถจัดรายการได้ วิทยุสุราษฎร์จึงจำเป็นต้องนำรายการเก่ามออกอากาศใหม่ หรือให้ผู้อื่นจัดรายการแทน ทำให้รายการขาดเอกภาพ ปัญหาเกี่ยวกับผู้จัดรายการส่งผลต่อการสร้างการติดตามและความรู้สึกจงรักภักดีต่อสถานีวิทยุสุราษฎร์ ทำให้การดำเนินงานด้านวิทยุกระจายเสียงไม่ต่อเนื่อง ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

นอกจากปัญหาบุคลากรแล้ว ปัญหาอื่นที่วิทยุสุราษฎร์ประสบคือ การกระจายเสียงในระบบ เอ.เอ็ม. ซึ่งถึงแม้จะส่งสัญญาณได้ไกล ครอบคลุมพื้นที่ได้อย่างกว้างขวาง แต่ก็มีปัญหาเรื่องคุณภาพของเสียงที่ไม่ชัดเจน ถูกรบกวนได้ง่ายจากสภาพดินฟ้าอากาศที่แปรปรวน หรือคลื่นจากสถานีวิทยุใกล้เคียง ที่สำคัญคือประชาชนในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งมีความตื่นตัวกับสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศ และมีความอ่อนไหวอย่างยิ่งเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศ ไม่อาจรับฟังได้ ตลอดจนเวลาในการออกอากาศมีเพียงวันละ ๓ ๑/๒ ชั่วโมงเท่านั้น และไม่ต่อเนื่องกัน

ปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้วิทยุสุราษฎร์ไม่อาจเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการดำเนิน Public Affairs เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนต่อนโยบายและการดำเนินงานด้านการ

ต่างประเทศ ตลอดจนเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของกระทรวงการต่างประเทศ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ กรณีปราสาทพระวิหาร ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ รวมทั้งไม่อาจเป็น Soft power ที่ดีในการดำเนิน Public Diplomacy คือการเสริมสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างประเทศไทยกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค ความร่วมมือระหว่างกัน ตลอดจนการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของไทยในประเทศเพื่อนบ้าน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา

รายงานการศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและปัญหา/อุปสรรค ของสถานีวิทยุสราญรมย์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของวิทยุสราญรมย์ โดยใช้กรอบแนวคิดแรงกดดันทางการแข่งขัน ๕ ประการ (Porter's Five Forces Model) เป็นแนวทาง

๑.๒.๓ เพื่อกำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มศักยภาพของสถานีวิทยุสราญรมย์ ด้วยการขยายฐานผู้ฟัง เพื่อให้เป็นกลไกประชาสัมพันธ์ของกระทรวงการต่างประเทศในการดำเนิน Public Affairs และ Public Diplomacy ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๓ ขอบเขตการศึกษา

๑.๓.๑ ศึกษาบทบาทและอิทธิพลของวิทยุกระจายเสียง

๑.๓.๒ วิทยุสราญรมย์ในฐานะกลไกประชาสัมพันธ์และส่งเสริมภาพลักษณ์ของกระทรวงการต่างประเทศ (การดำเนิน Public Affairs) และ Soft Power ในการดำเนินนโยบายการทูตสาธารณะ (Public Diplomacy) กับประเทศเพื่อนบ้าน

ศึกษาโดยใช้ประสบการณ์โดยตรงของผู้เขียนขณะปฏิบัติราชการ ณ กองวิทยุกระจายเสียง ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๑ – กันยายน ๒๕๔๖ และตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ – พฤษภาคม ๒๕๕๕ ซึ่งรับผิดชอบในฐานะผู้จัดรายการวิทยุ และโครงการสัมมนานักจัดรายการวิทยุชายแดนไทย-ลาว และชายแดนไทย-กัมพูชา

๑.๓.๓ ในส่วนของการประเมินและวิเคราะห์ จะอาศัยกรอบการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) และการวิเคราะห์แรงกดดันทางการแข่งขัน ๕ ประการ (Porter's Five Forces Model)

๑.๔ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

ผู้เขียนมีความคาดหวังว่า รายงานการศึกษานี้ จะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการในการเพิ่มศักยภาพของวิทยุสราญรมย์เพื่อเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านกิจการสาธารณะ (Public Affairs) เพื่อตอบสนองนโยบายการทูตเพื่อประชาชนของกระทรวงการต่างประเทศ เสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนต่อนโยบายต่างประเทศและการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศ อันจะส่งผลต่อการสนับสนุนและความร่วมมือกับกระทรวงฯ ในการดำเนินนโยบายต่อไป

ตลอดจนเป็น Soft Power ในการดำเนินงานด้านการทูตสาธารณะ (Public Diplomacy) เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทย เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทยในหมู่ประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการวิสาสะอย่างสร้างสรรค์ (Constructive Dialogue) ระหว่างประชาชนไทยกับประชาชนในประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน

๑.๕ นิยามศัพท์

วิทยุกระจายเสียง (Radio Broadcasting) หมายถึงการแพร่สัญญาณเสียงออกอากาศโดยใช้คลื่นวิทยุหรือคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า เพื่อส่งสารกระจายออกอากาศไปถึงมวลชนที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ ได้รับความโดยตรง วิทยุกระจายเสียงจัดเป็นสื่อมวลชนที่ถือกำเนิดขึ้นมาด้วยการค้นคว้าทดลอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำผลการค้นคว้าทดลองนี้ ไปใช้งานให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่ม ๑๑๗ ตอนที่ ๑๖ ก วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๔๓ ได้ให้ความหมายของ “วิทยุกระจายเสียง” ไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ว่า “การส่งหรือแพร่เสียงด้วยคลื่นความถี่เพื่อให้บุคคลทั่วไปรับได้โดยตรง”

การกระจายเสียงระบบ เอ.เอ็ม. (AM)

AM ย่อมาจาก Amplitude Modulation เป็นการสื่อสารโดยการส่งสัญญาณที่เกิดจากการผสมคลื่นเสียงกับคลื่นวิทยุ (คลื่นพาห้) โดยสัญญาณเสียงจะบังคับให้แอมพลิจูดของคลื่นวิทยุเปลี่ยนแปลงไป โดยคลื่นวิทยุยังมีความถี่เท่าเดิม โดยสากล วิทยุกระจายเสียง เอ.เอ็ม. ถือเป็นระบบการกระจายเสียงมาตรฐาน (Standard broadcasting) การผสมคลื่นดังกล่าวเริ่มจากเสียงถูกส่งไปยังไมโครโฟน ไมโครโฟนแปลงสัญญาณเสียงเป็นสัญญาณไฟฟ้า ให้อยู่ในรูปของความถี่เสียง จากนั้นจึงนำความถี่เสียงไปผสมกับคลื่นวิทยุ

ช่องสัญญาณของสถานีวิทยุ เอ.เอ็ม. กำหนดตามมาตรฐานของแต่ละเขตภูมิภาค โดยทั่วไปความกว้างของสัญญาณส่งช่องละ ๑๐ KHz แต่จะบอกความถี่ของคลื่นวิทยุเพียงคลื่นเดียว เช่น สถานีวิทยุสุราษฎร์ธานีส่งกระจายเสียงความถี่ ๑๕๗๕ KHz ความกว้างของช่องสัญญาณของสถานีวิทยุแห่งนี้จะอยู่ระหว่าง ๑๕๗๐ – ๑๕๘๐ KHz ทั้งนี้ ในประเทศไทย การส่งวิทยุกระจายเสียง เอ.เอ็ม. กำหนดช่วงความถี่ของสัญญาณที่ ๕๓๕ ถึง ๑๗๐๕ กิโลเฮิรตซ์ (KHz) และกระจายเสียงโดยอาศัยคลื่นดิน

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎี

ผู้ศึกษาใช้แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ตามที่จะกล่าวต่อไปนี้ ประกอบการศึกษาและวิเคราะห์รายงานการศึกษาส่วนบุคคลฉบับนี้ เพื่อเป็นกรอบในการสังเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนเพื่อสรุปข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่างๆ บนพื้นฐานของหลักวิชาการ

๒.๑.๑ แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์

คำว่า การประชาสัมพันธ์ หรือ Public Relations เป็นคำที่มีการกล่าวถึงเป็นประจำ นับเป็นคำสามัญที่มีความหมายสมบูรณ์อยู่ในตัวเองแล้ว แต่เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าควรให้คำนิยามของคำว่าประชาสัมพันธ์ ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้คำนิยาม “ประชาสัมพันธ์” ว่า ติดต่อบรรลุเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันถูกต้องต่อกัน^๑

เสรี วงษ์มณฑา กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์ คือการกระทำทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดจากการวางแผนล่วงหน้าในการสร้างความเข้าใจกับสาธารณชนที่เกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดทัศนคติและภาพพจน์ที่ดี อันจะนำไปสู่สัมพันธภาพที่ดี ระหว่างหน่วยงานและสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการสนับสนุนและความร่วมมือเป็นอย่างดี^๒

วิจิตร อวาทกุล ได้ให้ความหมายของการประชาสัมพันธ์ ว่า ความพยายามของสถาบันที่จะแสวงหาความสัมพันธ์ ความร่วมมือและการสนับสนุนจากประชาชน ตลอดจนดำรงไว้ซึ่งทัศนคติที่ดีของประชาชนต่อสถาบันให้คงอยู่ต่อไป เพื่อให้ประชาชนยอมรับ สนับสนุนให้ความร่วมมือในการดำเนินงานตามกระบวนการ นโยบาย วัตถุประสงค์ และความเคลื่อนไหวของสถาบันนั้นๆ^๓

ส่วน The American Heritage Dictionary ได้ระบุความหมายของการประชาสัมพันธ์ ว่า “ศาสตร์ หรือวิธีการและกิจกรรมที่ (องค์กร) ดำเนินเพื่อเสริมสร้างและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีกับสาธารณชน”

ในการประชุมของสมาคมประชาสัมพันธ์โลกครั้งแรก (The First World Assembly of Public Relations Association) ในปี ๒๕๒๑ ที่ประชุมได้กำหนดคำจำกัดความว่า “การประชาสัมพันธ์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการวิเคราะห์แนวโน้ม การคาดหมายเหตุการณ์ การปรึกษาหารือกับผู้นำขององค์กร เพื่อความสำเร็จในการวางแผนงานให้บรรลุความต้องการทั้งต่อองค์กรและกลุ่มเป้าหมาย”

^๑ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๖๕๗.

^๒ เสรี วงษ์มณฑา, การประชาสัมพันธ์เชิงปฏิบัติ (บริษัท เอเอ็น การพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^๓ วิจิตร อวาทกุล, การประชาสัมพันธ์ (สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

จากคำนิยามข้างต้น เราสามารถสรุปได้ว่า การประชาสัมพันธ์ หมายถึงการสร้าง และรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์กรกับประชาชน โดยกระบวนการที่มีแบบแผนและมีการ ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนเป้าหมายเกิดความเข้าใจและยอมรับองค์กร ตลอดจนมีความศรัทธาเชื่อมั่นและมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือจากประชาชนที่จะช่วย สนับสนุนการดำเนินกิจการขององค์กรให้บรรลุตามเป้าหมาย

โดยที่การประชาสัมพันธ์เป็นวิธีการหรือกิจกรรมในการสื่อสารระหว่างองค์กรกับกลุ่ม ประชาชนเป้าหมาย เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ดังนั้น การดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างมี ประสิทธิภาพจึงต้องคำนึงถึงหลัก ๓ ข้อดังนี้

๑) การให้ข้อมูลหรือเผยแพร่ข่าวสารอย่างต่อเนื่อง องค์กรจะต้องนำเสนอข้อมูล ข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริงและถูกต้องขององค์กรเพื่อให้กลุ่มประชาชนเป้าหมายได้รู้ เช่น นโยบาย วัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ผลงาน กิจกรรม เพื่อให้กลุ่มประชาชนเป้าหมายเกิดความเข้าใจ เลื่อมใส ศรัทธา หรือเกิดความรู้สึกที่ดีต่อองค์กร ไม่ควรจะปกปิด อำพราง หรือบิดเบือนข้อเท็จจริง ซึ่ง อาจนำไปสู่ความเข้าใจผิด และก่อให้เกิดผลเสียหายภายหลัง การให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอย่าง ต่อเนื่องนี้ถือเป็นหัวใจของการประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องตระหนักว่า การให้ข้อมูล ข่าวสารนี้เป็นไปเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง เสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีงาม และเพื่อแก้ไขความ เข้าใจผิด

๒) การติดต่อสื่อสารสองทาง ควรมีการติดตามและการประเมินผลเพื่อจะรู้ว่ากลุ่ม ประชาชนเป้าหมายที่รับสารแล้วมีท่าที หรือความเข้าใจอย่างไร เกิดผลตามที่ต้องการหรือไม่ ซึ่ง ส่วนใหญ่แล้ว นิยมใช้การสำรวจประชามติ ซึ่งการสำรวจนี้สามารถทำได้ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งนี้ การสำรวจประชามติอาจทำล่วงหน้าเพื่อรับฟังความคิดเห็นและความรับรู้ของกลุ่มประชาชน เป้าหมาย และมาวางแผนและกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน กลุ่มเป้าหมาย และนโยบาย/วัตถุประสงค์ขององค์กร

๓) การส่งเสริมความเข้าใจอันดี ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการประชาสัมพันธ์ เพราะความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีของกลุ่มประชาชนเป้าหมายย่อมส่งผลต่อความร่วมมือ และการสนับสนุนให้องค์กรสามารถดำเนินการตามนโยบายได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๒ แนวคิด/ทฤษฎีด้านการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน *Comoine* ซึ่ง ตรงกับภาษาอังกฤษว่า *Common* (ร่วมกัน)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้คำจำกัดความของการสื่อสาร ไว้ว่า วิธีการนำถ้อยคำ ข้อความ หรือหนังสือ เป็นต้น จากบุคคลหนึ่งหรือสถานที่หนึ่งไปยังอีกบุคคล หนึ่ง หรืออีกสถานที่หนึ่ง^๔

มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของการสื่อสาร^๕ อาทิ

จอร์จ เกร็บเนอร์ (George Gerbner) : การแสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interaction) ด้วยการใช้อยุณลักษณะและระบบสาร

^๔ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๖.

^๕ รศ. ดร. พีระ จิโรสพล, เอกสารประกอบการบรรยาย *วิชาหลักการสื่อสารมวลชน*, อัสสัมชัญ.

ชาร์ล อี ออสกู๊ด (Charles E. Osgood) : โดยความหมายอย่างกว้าง การสื่อสารเกิดขึ้นเมื่อระบบหนึ่งซึ่งเป็นแหล่งสารที่มีอิทธิพลเหนืออีกระบบหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทาง โดยอาศัยวิธีการควบคุมสัญญาณต่างๆ ที่สามารถส่งออกไปตามสื่อ

วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm) : การแลกเปลี่ยนสัญญาณข่าวสารระหว่างบุคคล...ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ของมนุษย์

สาเกล ไพเราะ^๖ ให้ความหมายของการสื่อสาร ว่า กระบวนการต่อเนื่องในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความคิดของกระบวนการสื่อสาร ในการส่งผ่านข้อมูลต่างๆ และการเข้าใจถึงอิทธิพล บทบาท และวิธีการใช้เครื่องมือสื่อสารในชีวิตประจำวันของมนุษย์

กล่าวโดยสรุป การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้ส่งสารไม่ว่าจะเป็น ภาษาพูด ภาษาเขียน รหัส สัญลักษณ์ ตลอดจนกิจกรรมทางต่างๆ ผ่านสื่อไปยังผู้รับสาร โดยผู้ส่งสารทำการสื่อสารโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ทั้งนี้ การสื่อสารต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ

๑) ผู้ส่งสาร (Source) คือผู้ตั้งต้นทำการสื่อสารกับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่น ผู้ส่งสารอาจเป็นบุคคลเดียวหรืออาจมากกว่าหนึ่ง หรืออาจเป็นองค์กรหรือหน่วยงานได้

๒) สาร (Message) คือสาระ เรื่องราว ข่าวสาร ที่ผู้ส่งสารต้องการส่งออกไปสู่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่น สารอาจเป็นคำพูด ตัวหนังสือ รูปภาพ เครื่องหมาย ส่วนใหญ่แล้วสารคือภาษา

๓) ช่องทางที่จะส่งสาร หรือสื่อ (Channel/medium) คือเครื่องมือหรือช่องทางที่ผู้ส่งสารจะใช้ เพื่อให้สารนั้นไปถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้รับสาร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ ฯลฯ

๔) ผู้รับสาร (Receiver) คือบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สามารถรับทราบสารของผู้ส่งสารได้ ผู้รับสารเป็นจุดหมายปลายทางของข่าวสาร จึงเป็นบุคคลสำคัญในการชี้ขาดว่า การสื่อสารนั้นมีผลหรือไม่

ทั้งนี้ การสื่อสารสามารถจำแนกได้ ๓ รูปแบบ ได้แก่ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในองค์กร การสื่อสารมวลชน และการสื่อสารระหว่างประเทศ ในที่นี้ จะขอกล่าวถึงการสื่อสารมวลชนเท่านั้นเพื่อโยงถึงหัวข้อศึกษา

การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) สาเกล ไพเราะ^๗ ให้ความหมายว่า กระบวนการเผยแพร่ข่าวสาร ความคิด เจตนาคติ (Attitude) ไปถึงกลุ่มมวลชนขนาดใหญ่ ซึ่งมีลักษณะของพหุสังคม (Plural Society) โดยผ่านทางสื่อมวลชน อาทิ สถานีวิทยุกระจายเสียง สถานีวิทยุโทรทัศน์

๒.๑.๓ แนวคิด/หลักการของวิทยุกระจายเสียง

วิทยุกระจายเสียงเป็นวิวัฒนาการของการสื่อสารโดยการพูด โดยเปลี่ยนเสียงพูดเป็นสัญญาณไฟฟ้า ขยายให้เป็นคลื่นเสียง แล้วผสมกับคลื่นวิทยุหรือคลื่นพาห์ และส่งไปยังเครื่องรับที่อยู่ห่างออกไป ความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารด้านวิทยุช่วยให้เราติดต่อกันได้ไกลมากยิ่งขึ้น

กฤษ ปุณณกันต์ อดีตอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียง ไว้ว่า “เราทราบกันดีแล้วว่า วิทยุกระจายเสียง คือสื่อมวลชนประเภทหนึ่งซึ่งเป็น

^๖ ผศ. สาเกล ไพเราะ, เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง สื่อประชาสัมพันธ์, อัดสำเนา.

^๗ อ้างแล้ว.

พาหะที่ทรงอนุภาพยิ่ง ทั้งในความรวดเร็วและรัศมีไกล ใครก็ตามที่ดำรงอยู่ในรัศมีครอบคลุม คือ ผู้ฟังของท่านทั้งสิ้น ผู้ผลิตวิทยุกระจายเสียงที่ตีเปรียบเสมือนพ่อครัวที่มีฝีมือ ย่อมไม่ผลิตรายการด้วยฝีมือตนแต่ฝ่ายเดียว แต่ต้องคำนึงถึงรสนิยม และความต้องการของผู้ฟังทั้งหลายด้วย”

จำนง รั้งสิกุล อดีตผู้อำนวยการฝ่ายจัดรายการและโฆษณาของสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง ๔ บางขุนพรหม ได้แสดงความคิดเห็นว่า “หลักการของงานด้านวิทยุกระจายเสียง” เกือบทั่วโลกมีอยู่ ๓ ประการ คือ เพื่อให้ข่าวสาร เพื่อให้ความรู้ และเพื่อความบันเทิง ซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจของของบรรษัทกระจายเสียงแห่งอังกฤษ (British Broadcasting Corporation-บีบีซี) ที่ว่า เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วยรายการและบริการต่างๆ ที่ให้ข่าวสาร ให้ความรู้ และให้ความบันเทิง (To enrich people’s life with programmes and services that inform, educate and entertain)^๘

๒.๑.๓.๑ ธรรมชาติของวิทยุกระจายเสียง

วิทยุกระจายเสียงเป็นศาสตร์ที่อาศัยศิลปะของการจินตนาการเมื่อผู้ฟังฟังแล้ว สามารถตีความเป็นภาพและความหมายได้ ธรรมชาติซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษของวิทยุกระจายเสียง ได้แก่

๑) เป็นสื่อมวลชนที่สามารถเข้าถึงผู้รับได้อย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะอยู่ในท้องถิ่นใด ผู้ส่งสารสามารถส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมากได้อย่างกว้างไกลและรวดเร็วภายในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน วิทยุกระจายเสียงยังสามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทที่ห่างไกลได้ดีกว่าสื่อชนิดอื่น

๒) ให้ความเป็นจริง สามารถถ่ายทอดเสียงจากเหตุการณ์จริงขณะเกิดขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกเหมือนร่วมอยู่ในเหตุการณ์ด้วย

๓) ทันสมัยทันเหตุการณ์ การนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนบางประเภท เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ ฯลฯ อาจล่าสมัยเพราะต้องใช้เวลาในการนำเสนอ วิทยุกระจายเสียงที่ออกอากาศตลอดเวลาสามารถเสนอเรื่องที่เป็นปัจจุบันที่สุด

๔) สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ฟังจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว

๕) สามารถเข้าถึงผู้ฟังได้ง่าย สะดวกในการรับฟัง นอกจากนี้ยังสามารถรับฟังในขณะที่กำลังทำงานอย่างอื่นได้

๖) เครื่องรับวิทยุมีราคาไม่แพง ถึงไม่มีไฟฟ้า ก็สามารถรับฟังได้จากวิทยุทรานซิสเตอร์

๒.๑.๓.๒ บทบาทของวิทยุกระจายเสียง

ด้วยธรรมชาติของวิทยุกระจายเสียงดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น วิทยุกระจายเสียงจึงมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

๑) การสร้างค่านิยม เจตคติ การรับรู้ของประชาชน ซึ่งส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของชาติ

^๘ จากเว็บไซต์บรรษัทกระจายเสียงแห่งอังกฤษ, แหล่งข้อมูล www.bbc.co.uk.

๒) ความสำคัญในฐานะสื่อเพื่อพัฒนาประเทศ ด้วยศักยภาพด้านเทคโนโลยีที่ก้าวไกล ทำให้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีความสำคัญในการพัฒนาการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

๓) บทบาทในการสร้างสาธารณชน ด้วยการหยิบยกประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาพูดเพื่อให้สาธารณชนได้แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นปัญหานั้นได้อย่างเท่าเทียมกัน

๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายเสียงข้ามพรมแดน (Transborder Broadcasting)

วิทยุกระจายเสียง (รวมถึงวิทยุโทรทัศน์) เป็นสื่อกระจายเสียงที่สามารถเดินทางเข้าออกเส้นกันพรมแดนที่มนุษย์สมมุติขึ้นได้อย่างเสรี ด้วยความสามารถนี้ ทำให้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ เทคโนโลยีการกระจายเสียงก้าวหน้าขึ้นเพียงไร สังคมมนุษย์ก็ยิ่งใกล้ชิดกันมากขึ้นเพียงนั้น

การกระจายเสียงที่สัญญาณจากประเทศหนึ่ง สามารถรับฟัง/รับชมได้ในประเทศอื่น เรียกว่า การกระจายเสียงข้ามพรมแดน ซึ่งอาจจำแนกได้ดังนี้^๔

๒.๑.๔.๑ Domestic Spillover

Spillover หมายถึงสัญญาณวิทยุและโทรทัศน์ที่ผู้ส่งไม่มีเจตนาจะส่งไปให้กับผู้รับในประเทศอื่น แต่สัญญาณข้ามไปเองโดยธรรมชาติ สถานีกระจายเสียงที่ตั้งอยู่ใกล้ชายแดนถึงแม้ว่าจะมีอุปกรณับคับทิศทางของสัญญาณ ก็ยังมีสัญญาณส่วนหนึ่งล้นข้ามไปสู่พรมแดนของประเทศใกล้เคียง (Spillover signal) สหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (International Telecommunication Union – ITU) ยอมรับว่า Spillover เป็นปัญหาทางเทคนิคที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้สัญญาณวิทยุข้ามพรมแดนก่อเกิดอิทธิพลแก่กันและกันมากเป็นพิเศษ ภาษาเป็นปัจจัยแรกที่ทำให้เกิดผลชัดเจน ประเทศที่ใช้ภาษาเดียวกัน คล้ายคลึงกัน หรือสามารถใช้ภาษาของตนสื่อสารกับประเทศเพื่อนบ้าน สัญญาณ Spillover ย่อมดึงดูดใจเป็นพิเศษ นอกจากนี้ ประเทศที่มีเศรษฐกิจดีกว่า มีเทคนิคการผลิตที่ก้าวหน้าและมีสีสันมากกว่า ย่อมทำให้รายการดึงดูดใจผู้ฟังในประเทศเพื่อนบ้านได้มาก

ประเทศไทยมีเพื่อนบ้านโดยรอบทั้งสิ้นสี่ด้าน รายการวิทยุและโทรทัศน์ของไทยจึงข้ามไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านตลอดเวลา แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีระดับที่แตกต่างกัน เมื่อเทียบกับลาว เมียนมาร์ และกัมพูชา ระบบกระจายเสียงของไทยเป็นระบบค่ากำไร แต่ละสถานีแข่งขันกันทุ่มทุนในการผลิต และใช้เทคนิคการผลิตที่ก้าวหน้า จึงได้รับความนิยมจากประชาชนในประเทศทั้งสาม แต่ในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าว ลาวได้รับผลกระทบจากสื่อไทยมากที่สุดเพราะประชาชนลาวและประชาชนไทยสามารถเข้าใจภาษาที่ใช้ในสื่อตรงกัน

๒.๑.๔.๒ Official External Services

เป็นบริการกระจายเสียงที่ดำเนินงานโดยรัฐบาล เช่น วิทยุบีบีซี ของอังกฤษ (British Broadcasting Corporation) วิทยุเสียงแห่งอเมริกา : วีโอเอ (Voice of America) ของสหรัฐอเมริกา หรือ China Radio International ของสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (Radio Thailand) ภาคภาษาต่างประเทศ ก็จัดอยู่ในประเภทนี้

^๔ วิภา อุตมฉันทน์, โลกของการกระจายเสียง: จากจุดเริ่มต้นสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (ภาพพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๓-๒๑๖.

เช่นกัน Official External Services นี้ ออกอากาศอย่างเปิดเผยและประกาศเจตนารมณ์ว่าเป็นบริการเพื่อผู้ฟังโพ้นทะเลโดยเฉพาะ ประเทศส่วนมากสนใจทำการกระจายเสียงชนิดนี้ เพราะออกอากาศในนามของประเทศอย่างเป็นทางการ และให้ประโยชน์หลายอย่าง ในยามปกติ สถานีวิทยุประเภทนี้ จะทำหน้าที่โฆษณาประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศ โดยนำเสนอเนื้อหารายการที่มีความหลากหลายทั้งข่าว สารคดี การท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ และอื่นๆ ที่อยู่ในความสนใจของผู้ฟัง ในยามวิกฤต เช่นเกิดสงครามหรือความขัดแย้งระหว่างประเทศ รายงานข่าวต่างๆ จะถูกปรับให้ทำหน้าที่ทางการเมืองทันที แม้จะไม่กระทำอย่างเปิดเผยก็ตาม เพราะการสื่อสารกับชาวโลกในยามที่ประเทศมีปัญหาวิกฤตความขัดแย้ง มีความสำคัญยิ่งเทียบเท่าการดำเนินงานด้านการทูตและการใช้คำสั่งทหารเลยทีเดียว

วิทยุเพื่อผู้ฟังโพ้นทะเลที่จัดทำเป็นมาตรฐาน จะเสนอรายการที่มีเนื้อหาหลัก ๔ ด้าน ได้แก่ ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง และการโน้มน้าวใจ โดยมีนโยบายต่างประเทศของชาติเป็นหลัก สัดส่วนและการให้น้ำหนักกับรายการแต่ละประเภทจะแตกต่างกันไปตามนโยบายของประเทศเจ้าของสถานี และเปลี่ยนไปตามสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศในแต่ละช่วงระยะ โดยปกติจะเริ่มต้นด้วยข่าวเด่นรอบโลก หลังรายการข่าว สถานีวิทยุของประเทศขนาดเล็กมักถือโอกาสเสนอรายงานความก้าวหน้าในประเทศของตนเองเป็นหลัก เช่น ข่าวการศึกษา การพัฒนาประเทศ ฯลฯ ในขณะที่สถานีวิทยุของประเทศทุนนิยมขนาดใหญ่จะให้ความสำคัญกับข่าวเศรษฐกิจมากกว่า เช่น ข่าวการเคลื่อนไหวของตลาดหุ้น ฯลฯ

ในอดีต เมื่อเกิดเหตุการณ์ผิดปกติ เช่น สงครามหรือความขัดแย้งระหว่างประเทศ วิทยุเพื่อผู้ฟังโพ้นทะเลของทางการจะถือโอกาสทำหน้าที่ประกาศจุดยืนและแสวงหาความชอบธรรมให้กับรัฐบาลของตน รวมทั้งการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อโน้มน้าวผู้ฟังให้คล้อยตาม แต่โดยที่ในปัจจุบันเป็นยุคข้อมูลข่าวสาร รูปแบบการโน้มน้าวจึงแยบยลแนบเนียน โดยใช้หลักการ “ผู้เฝ้าประตู” (Gatekeeper) นั่นคือ กองบรรณาธิการจะคัดเลือกแหล่งข่าวและกลั่นกรองข่าว แทนการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ด้วยบทวิเคราะห์ของสถานีเอง

วิทยุเพื่อผู้ฟังโพ้นทะเลยังมีวิธีผูกมิตรและสร้างบรรยากาศเป็นกันเองกับผู้ฟังด้วยการพูดคุย ตอบจดหมาย และรูปแบบการสื่อสารสองทางอื่นๆ โดยส่วนใหญ่จะจัดเป็นส่วนหนึ่งของรายการบันเทิงและรายการทางวัฒนธรรมที่ไม่มีเนื้อหาการเมือง ผู้จัดโดยมากมักใช้วิธีเชิญชวนให้ผู้ฟังแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบกับรายการ เช่น แสดงความคิดเห็น ดิชม หรือทายปัญหาชิงรางวัล วิธีดังกล่าวเป็นการตรวจสอบความนิยมของผู้ฟังด้วยเช่นกัน

๑) วิทยุบีบีซี

บีบีซี (บรรษัทกระจายเสียงแห่งอังกฤษ) เริ่มออกอากาศรายการวิทยุไปนอกประเทศอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยใช้ชื่อว่า บีบีซีภาคบริการจักรวรรดิ (BBC Empire Service) และมีจุดมุ่งหมายเพื่อบริการผู้รู้ภาษาอังกฤษในอาณานิคม โดยค่าใช้จ่ายเพื่อการดำเนินการนี้มาจากงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ การแข่งขันชิงอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจหลังจากการขูดขูดน้ำมันในตะวันออกกลาง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่สำหรับการกระจายเสียงภาคโพ้นทะเลของอังกฤษ เมื่ออิตาลีซึ่งบุกกรุกเข้าไปในเอธิโอเปีย ได้ออกอากาศเป็น

ภาษาอาหรับในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ อังกฤษจึงตอบโต้ด้วยการออกอากาศภาษาอาหรับเป็นภาษาแรก ในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ และต่อมา จึงเพิ่มภาษาสเปน โปรตุเกส ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี ฯลฯ การกระจายเสียงภาคภาษาต่างประเทศอยู่ในความรับผิดชอบร่วมกันของกระทรวงการต่างประเทศและบีบีซี กล่าวคือ กระทรวงการต่างประเทศจะพิจารณาว่าควรออกอากาศภาษาใด ควรให้เวลาเท่าใด รวมทั้งรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนที่เกี่ยวกับวิทยุพัหะเลทั้งหมด ส่วนบีบีซีมีหน้าที่จัดทำเนื้อหารายการ โดยประสานกับกระทรวงการต่างประเทศ ทั้งนี้ รัฐบาลอังกฤษได้ตัดสินใจไม่ใช้บีบีซี เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ เพราะเห็นว่า การโฆษณาชวนเชื่อของเยอรมนีในช่วงสงครามโลก ครั้งที่ ๒ เข้าข้างตัวเองอย่างมาก จนทำให้อังกฤษต้องหันไปทำในสิ่งตรงกันข้าม คือให้บีบีซีรายงานความเป็นจริงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ บีบีซีภาคบริการจักรวรรดิเปลี่ยนชื่อเป็น บีบีซีภาคบริการนอกประเทศ (BBC External Service) และเปลี่ยนเป็นบีบีซีภาคบริการโลก (BBC World Service) ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการด้านข่าวสาร แสดงทัศนะของอังกฤษ ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรม ภาษา และวิถีชีวิตของอังกฤษต่อผู้ฟังนอกประเทศ

บีบีซีภาคภาษาไทย เริ่มออกอากาศเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๔ เพื่อรับมือสถานการณ์สงครามในเอเชียเมื่อญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกในประเทศไทย โดยออกอากาศสัปดาห์ละครั้ง ในตอนแรก บีบีซีมีนโยบายที่จะไม่เสนอข่าวเกี่ยวกับการเมือง แต่เมื่อสถานการณ์สงครามตึงเครียดมากขึ้น เนื้อหาในการออกอากาศก็เปลี่ยนไปเป็นวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์การเมืองระหว่างสงครามมากขึ้นตามลำดับ เวลาออกอากาศก็เพิ่มขึ้นเป็น ๒ ครั้งต่อสัปดาห์ หลังสงครามสงบลง บีบีซีภาคภาษาไทยก็ได้รับการปรับปรุงและขยายเวลาออกอากาศเรื่อยมา ทั้งนี้ บีบีซีภาคภาษาไทยได้ยุติการออกอากาศชั่วคราวระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๓ – ๒๕๐๕ ด้วยเหตุผลด้านงบประมาณ และกระจายเสียงใหม่ในช่วงเวลาสั้นๆ ระหว่างการเสด็จพระราชดำเนินเยือนอังกฤษของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ และเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ในลาว ประเทศไทยกลายเป็นประเทศด่านหน้า อังกฤษได้ส่งทหารเข้ามายังประเทศไทย เพื่อป้องกันไม่ให้เวียดนามส่งทหารข้ามแม่น้ำโขงเข้าฝั่งไทย กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษจึงอนุมัติให้บีบีซีออกอากาศภาคภาษาไทยอีกครั้งเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๐๕

บีบีซีภาคภาษาไทยได้ปรับปรุงเนื้อหาและรายการอย่างไม่หยุดยั้ง นอกจากรายงานข่าวที่ชัดเจนและเป็นกลางอย่างสม่ำเสมอ เต็มไปด้วยคุณภาพและความลุ่มลึกแล้วยังมีรายการสารคดีมากมาย เช่น สารคดีเปิดโลกอุปรากร รายการมมสุภาพ สารคดีชุดอิสลามและการปฏิรูป สารคดีชุดยอดนักสืบ รายการพิเศษการเลือกตั้งอังกฤษ ฯลฯ

บีบีซีภาคภาษาไทยสามารถเข้าถึงผู้ฟังได้ ๓ วิธี คือ ทางวิทยุกระจายเสียงระบบคลื่นสั้น ซึ่งเป็นวิธีที่บีบีซีใช้มาตั้งแต่ต้น ในช่วง “พฤษภามหิพ พ.ศ. ๒๕๓๕” สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ได้เริ่มตั้งสัญญาณจากวิทยุบีบีซี แล้วกระจายเสียงสู่ผู้ฟังภายนอก เนื่องจากประชาชนไทยถูกรัฐบาลปกปิดไม่ให้ความจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น หลังจากนั้น บีบีซีจึงได้ติดต่อสถานีวิทยุไทย ส่งรายการผ่านดาวเทียมตรงสู่สถานีเหล่านั้น แล้วถ่ายทอดออกอากาศสู่ผู้ฟังอีกทอดหนึ่ง บีบีซียังมีความร่วมมือพิเศษกับองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ถ่ายทอดเสียงจากกรุงลอนดอนมายังสถานีเครือข่ายของ

อ.ส.ม.ท. ในช่วงรายการ “สายตรงจากกรุงลอนดอน” ผ่านสายโทรศัพท์ วิธีนี้ทำให้บีบีซีสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังชาวไทยได้มากยิ่งขึ้น

วิธีที่ ๓ คือระบบอินเทอร์เน็ต รายการภาคภาษาไทยที่ออกอากาศจะปรากฏบนเว็บไซต์ของบีบีซีทางอินเทอร์เน็ตหลังการออกอากาศสด ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งผู้ฟังสามารถเข้าไปอ่านและฟังได้ตลอดเวลา

เป็นที่น่าเสียดายว่า บีบีซีภาคภาษาไทยต้องยุติการกระจายเสียงในเดือนมีนาคม ๒๕๔๙ โดยบีบีซีอ้างว่า ระบอบประชาธิปไตยของไทยพัฒนามากขึ้น และประชาชนไทยมีทางเลือกในการบริโภคสื่อมากขึ้น เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ บีบีซีต้องการมีบทบาทสำคัญด้านการกระจายเสียงในภูมิภาคตะวันออกกลางซึ่งมีการแข่งขันสูง การมีวิทยุและข่าวออนไลน์ภาษาอาหรับไม่เพียงพอ จำเป็นต้องตั้งสถานีโทรทัศน์ดาวเทียม เช่นเดียวกับสถานีโทรทัศน์อัล จาซีรา

๒) วิทยุวีโอเอ

ในสหรัฐอเมริกา การกระจายเสียงภาคโพ้นทะเลเป็นความคิดริเริ่มของเอกชน เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดขึ้น สำนักงานข่าวสารสงคราม (Office of War Information) ได้ใช้สิทธิ์ตามกฎหมายเข้าไปใช้สถานีและอุปกรณ์เครื่องส่งคลื่นสั้นของเอกชน (สถานีวิทยุ CBS และ NBC) เพื่อภารกิจของรัฐในยามสงคราม และตั้งชื่อสถานีที่ออกอากาศว่า วิทยุเสียงอเมริกา (Voice of America – วีโอเอ)

วีโอเอ เริ่มออกอากาศเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ ในระหว่างสงคราม วีโอเอได้ทำหน้าที่โฆษณาชวนเชื่อตามหลักจิตวิทยาสงครามอย่างเต็มที่ เมื่อสงครามยุติลง สำนักงานข่าวสารสงครามถูกยุบ เนื่องจากหมดภาระหน้าที่ รัฐบาลในขณะนั้นไม่มีนโยบายที่ชัดเจนว่าจะยุบวีโอเอด้วยหรือไม่ เนื่องจากความกลัวที่ว่า วีโอเอถูกใช้โดยผู้มีอำนาจทางการเมืองในระหว่างสงครามอย่างไม่มีขอบเขต ถึงกับมีผู้กล่าวหาว่าประธานาธิบดี Franklin D. Roosevelt ใช้วีโอเอเป็นเครื่องมือในการโฆษณาหาเสียง จนได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีสมัยที่ ๔ รัฐบาลกลัวว่า หากไม่ยุบวีโอเออาจตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองในภาวะปกติได้ ทำให้วีโอเอได้รับงบประมาณเป็นรายปี ซึ่งหมายความว่า วีโอเอมีสถานภาพชั่วคราว อนาคตของวีโอเอต้องได้รับการพิจารณาจากรัฐสภาต่อไป

ในระหว่างนั้น วีโอเอถูกยกให้ขึ้นตรงต่อกระทรวงการต่างประเทศ แต่กระทรวงการต่างประเทศก็ไม่ได้แสดงความสนใจที่จะใช้วีโอเอเป็นสื่อทางการทูตมากนัก วีโอเอยังคงเป็นเป้าของการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นวัตถุประสงค์หรือนโยบาย เช่น วีโอเอควรจะเป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์และโฆษณาชวนเชื่อ หรือเป็นสื่อที่ให้ข่าวสารความความจริงที่ถูกต้องต่อโลกภายนอก มีความเห็นแตกแยกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งซึ่งต้องการเห็นวีโอเอเป็นสื่อที่พูดความจริง ให้เหตุผลว่าความน่าเชื่อถือจะให้ผลดีในระยะยาว ในขณะที่กลุ่มที่คาดหวังผลในระยะสั้นต้องการให้ใช้วีโอเอเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ วีโอเออยู่ภายใต้ “สำนักแถลงข่าวอเมริกา” (United States Information Agency – USIA) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการดำเนิน Public Diplomacy USIA วางแผนให้วีโอเอเป็นเครือข่ายกระจายเสียงระดับโลกที่แท้จริง โดยวางกลยุทธ์สร้างสถานีถ่ายทอดเสียงขึ้นในประเทศต่างๆ เพื่อให้ประชาชนทั่วโลกสามารถรับสัญญาณของวีโอเอได้อย่างชัดเจน

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารกิจการกระจายเสียง (Broadcasting Board of Governors – BBG) วีโอเอจึงถูกยกให้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานนี้ เพื่อดำเนิน Public Diplomacy ด้วยการนำเสนอข้อมูลที่ออกแบบมาเพื่อเปลี่ยนแปลงผู้รับสื่อไปในทิศทางที่ผู้ใช้สื่อกำหนดขึ้น และดำเนินการภายใต้ข้อสันนิษฐานว่า ปฏิบัติการในต่างประเทศที่มีต่อสหรัฐอเมริกา ต่อประชาชนอเมริกัน ต่อนโยบายของสหรัฐฯ สามารถทำให้มีอิทธิพลในทางบวกต่อสหรัฐฯ ได้

วีโอเอกระจายเสียงเป็นภาษาต่างๆ มากกว่า ๔๐ ภาษา ทั้งนี้ ตามกฎบัตรวีโอเอ วีโอเอทุกภาคภาษาจะยึดหลักให้บริการข่าวที่เชื่อถือได้ ถูกต้อง ให้ความรอบรู้ที่กว้างขวาง เสนอบทวิเคราะห์ที่มีความรับผิดชอบ และเป็นตัวแทนของประเทศสหรัฐอเมริกา

วีโอเอภาคภาษาไทยออกอากาศครั้งแรกในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการโฆษณาชวนเชื่อ เมื่อสงครามยุติลง วีโอเอได้ยุติการกระจายเสียงภาคภาษาไทย และเมื่อเกิดสงครามเกาหลีขึ้น จึงได้กระจายเสียงภาคภาษาไทยใหม่อีกครั้งประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ในระยะแรก วีโอเอภาคภาษาไทยจะแปลข่าวภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและออกอากาศด้วยระบบคลื่นสั้นจากประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งทำให้การรับฟังเป็นไปค่อนข้างลำบากจนกระทั่งถึงปีพ.ศ. ๒๕๓๑ วีโอเอจึงยุติการออกอากาศด้วยระบบคลื่นสั้น และใช้วิธีส่งสัญญาณผ่านดาวเทียมแทน

วีโอเอภาคภาษาไทยเป็นหนึ่งในภาคภาษาแรกๆ ของวีโอเอที่สร้างมิติใหม่ของการกระจายเสียงระหว่างประเทศ โดยบุกเบิกการส่งสัญญาณผ่านดาวเทียมจากกรุงวอชิงตันไปยังสถานีวิทยุพันธมิตรในไทย ทั้งนี้ วีโอเอภาคภาษาไทยให้ความสำคัญต่อการเชื่อมโยงและพัฒนาขยายความร่วมมือกับสถานีในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง วีโอเอภาคภาษาไทยยังส่งกระจายเสียงผ่านระบบโทรศัพท์สายตรง เพื่อเสนอรายการร่วมกับสถานีวิทยุบางแห่งในลักษณะของความร่วมมือ เช่น สถานีวิทยุจุฬาฯ และสถานีวิทยุของ อ.ส.ม.ท. เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้ฟังยังสามารถรับฟังรายการของวีโอเอทางอินเทอร์เน็ตที่เรียกว่า “Thai feed on the net” ได้ตลอดเวลาเช่นเดียวกับปีซีซี

วีโอเอภาคภาษาไทยจะนำเสนอข่าวสารเหตุการณ์ปัจจุบัน ข่าวต่างประเทศที่สำคัญ รวมทั้งนโยบายและจุดยืนของสหรัฐฯ ต่อเหตุการณ์สำคัญต่างๆ และที่เกี่ยวข้องกับไทยและประเทศต่างๆ ในเอเชีย มุมมองของ “เทศมองไทย” หรือ “Thailand in the news” นอกจากนี้ ยังมีรายงานข่าวธุรกิจ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีการแพทย์ รายงานเรื่องของสตรี สิ่งแวดล้อม การศึกษาและสังคม รายการบันเทิงและวัฒนธรรมอเมริกัน รวมถึงวิถีชีวิตและชุมชนคนไทยในสหรัฐอเมริกา

๒.๑.๕ แนวความคิดเกี่ยวกับ Soft Power, Public Affairs และ Public Diplomacy

Joseph Nye เป็นนักวิชาการคนแรกๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า Soft Power ในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเขาได้ให้ความหมายของคำๆ นี้ ว่า อำนาจที่ทำให้ประเทศอื่นๆ ปฏิบัติตามความต้องการของเรา โดยที่เราไม่จำเป็นต้องบังคับ หรือมีข้อแลกเปลี่ยนแต่อย่างใด หรือความสามารถในการทำให้ผู้อื่นมีความพอใจในการเลือก (Preference) ที่สอดคล้อง

กับความต้องการของเรา เป็นการใช้อำนาจเชิงดึงดูด (Attractive power) เพื่อนำไปสู่การยอมรับโดยคุณ^{๑๐}

สื่อมวลชน รวมถึงวิทยุกระจายเสียงนับเป็น Soft Power สหรัฐอเมริกาเป็นตัวอย่างสำคัญของประเทศที่ใช้วิทยุกระจายเสียงในการสร้างสถานะแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ต่อสหรัฐอเมริกาใน Soviet Bloc ซึ่งส่งผลต่อการล่มสลายของสหภาพโซเวียต และการเกิดของประเทศประชาธิปไตยใหม่ในยุโรปตะวันออก ทำให้บรรยากาศความตึงเครียดหรือภาวะสงครามเย็นของโลกคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น

Public Affairs หรือกิจการสาธารณะ ตามความเข้าใจของคนทั่วไป มักหมายถึงกิจกรรมอันเป็นประโยชน์หรือเกี่ยวข้องกับประชาชนทั่วไป บางคนอาจให้ความหมายที่แคบลงว่า เป็นเรื่องของประโยชน์หรือความกังวลของสาธารณชน โดยเฉพาะประเด็นทางการเมืองหรือสังคม ในปัจจุบัน Longman Exams Dictionary ได้ให้คำจำกัดความของคำๆ นี้ว่า เหตุการณ์หรือประเด็น โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการเมือง อันจะส่งผลต่อประชาชนส่วนมาก^{๑๑}

ส่วน Public Diplomacy หรือการทูตสาธารณะ นายพิชณุ จันทรวิทัน เอกอัครราชทูต ณ เวียงจันทน์ ใช้คำว่า การทูตเพื่อประชาชน โดยให้คำจำกัดความว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับประชาชนไทย และชาวต่างชาติ รวมถึงบริการต่างๆ ที่กระทรวงการต่างประเทศให้แก่ประชาชน^{๑๒}

นาย Edmund Gullion อดีตนักการทูตสหรัฐฯ ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งศูนย์การทูตสาธารณะ ณ Fletcher School of Law and Diplomacy มหาวิทยาลัย Tufts เป็นบุคคลแรกที่ใช้คำว่า Public Diplomacy ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยให้คำนิยามว่า “การทูตสาธารณะเป็นเรื่องของการโน้มน้าวทัศนคติของสาธารณชนเกี่ยวกับการกำหนดและดำเนินงานด้านการต่างประเทศ ซึ่งครอบคลุมมิติต่างๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ที่นอกเหนือไปจากการทูตแบบดั้งเดิม (Traditional Diplomacy) รวมทั้งการดำเนินงานของรัฐบาลเกี่ยวกับทัศนคติของประชาชนในต่างประเทศ ปฏิสัมพันธ์ของภาคเอกชนระหว่างสองประเทศ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิด”^{๑๓}

ต่อมา คณะทำงานการบูรณาการหน่วยงานสารสนเทศสหรัฐอเมริกากับกระทรวงการต่างประเทศ (Planning Group for Integration of USIA into the Department of State) ได้ให้คำจำกัดความของ Public Affairs และ Public Diplomacy^{๑๔} ดังนี้

Public Affairs คือการให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน สื่อมวลชน และสถาบันต่างๆ เกี่ยวกับเป้าหมาย นโยบาย และกิจกรรมของรัฐบาล (สหรัฐอเมริกา) [the provision of

^{๑๐} Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs, 2004), p. 5.

^{๑๑} Longman Exam Dictionary, p.1230.

^{๑๒} ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๕๖ ณ โรงแรมเฟลิกซ์ ริเวอร์แคว รีสอร์ท จังหวัดกาญจนบุรี

^{๑๓} อสิ ม้ามณี, การใช้ Soft Power ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : กรณีศึกษา การดำเนินการของติมประเทศไทยในเนปาล (รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๔, ๒๕๕๕).

^{๑๔} จากเว็บไซต์ Public Diplomacy Alumni Association, แหล่งข้อมูล www.publicdiplomacy.org.

information to the public, press and other institutions concerning the goals, policies and activities of the U.S. Government] โดยมุ่งหมายให้เป็นการเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมาย ฯลฯ โดยผ่านการพูดคุย (dialogue) กับประชาชน และสถาบันต่างๆ ตลอดจนสื่อมวลชน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

Public Diplomacy เป็นการมุ่งส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติ (ของสหรัฐอเมริกา) โดยการสร้างความเข้าใจ การชี้แจง และมีอิทธิพลเหนือกลุ่มผู้ฟังซึ่งเป็นชาวต่างชาติ (Public Diplomacy seeks to promote the national interest of the United States through understanding, informing and influencing foreign audiences)

เมื่อพิจารณาจากนิยามข้างต้น จะเห็นได้ว่า Public Affairs และ Public Diplomacy ก็คือกิจกรรม หรือปฏิสัมพันธ์กับสาธารณชน/ประชาชน ต่างกันที่กลุ่มประชาชนเป้าหมาย กล่าวคือ Public Affairs มุ่งที่คนในประเทศ ในขณะที่ Public Diplomacy มุ่งไปที่ชาวต่างชาติ หรือองค์กรต่างๆ (ไม่ใช่ภาครัฐ) ในต่างประเทศ เป็นหลัก ซึ่งนอกจากจะเป็นไปเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศของตนแล้ว ยังมุ่งหวังที่จะสร้างสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศที่ดีในระยะยาวเพื่อรองรับนโยบายต่างประเทศในอนาคต

อนึ่ง Nye ได้ระบุว่า Public Diplomacy แบ่งออกเป็น ๓ มิติ คือ

๑) การสื่อสารประจำวัน (Daily communications) เพื่ออธิบายการตัดสินใจ ด้านนโยบาย เช่น การแถลงข่าวหรือนโยบายของรัฐบาลต่อสื่อมวลชนทั้งในและต่างประเทศ หรือ การเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อแถลงจุดยืนหรือท่าทีเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินหรือวิกฤตการณ์ เป็นต้น

๒) การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic communications) ซึ่งออกมาในรูปแบบของการรณรงค์เชิงสัญลักษณ์ โดยมีการกำหนด Theme ของการรณรงค์ดังกล่าว

๓) การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนผ่านบุคคลสำคัญ (the development of lasting relations with key individuals) โดยใช้ช่องทางต่างๆ เช่น การให้ทุนการศึกษา การแลกเปลี่ยนบุคลากร การประชุมสัมมนา ฯลฯ

๒.๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ธนพรรณ วงษ์ประเสริฐ^{๑๕} (๒๕๓๕) ได้วิจัยเรื่อง “พัฒนาการของสถานีวิทยูเอเซียเสรี” เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา พัฒนาการทั้งในด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดลักษณะการดำเนินงานและการนำเสนอเนื้อหาสาระของสถานีวิทยูเอเซียเสรี ตลอดจนศึกษา การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มของสถานีวิทยูเอเซียเสรีในอนาคต ผลการวิจัยพบว่า สถานีวิทยูเอเซียเสรีเป็นสถานีวิทยูกระจายเสียงระหว่างประเทศของทางราชการ สังกัดกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ มีบทบาทหน้าที่เพื่อการทูตสาธารณะ กระจกสังคม ให้การศึกษา เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่เพิ่มเติมจากอดีตที่มีเพียงการให้ข้อมูลข่าวสาร การชักจูงโน้มน้าวใจ และสร้างภาพพจน์ เนื้อหารายการข่าวของสถานีวิทยูเอเซียเสรีในอดีต ได้นำเสนอเนื้อหาข่าวประเภทการเมืองระหว่างประเทศเป็นสำคัญ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป โดย

^{๑๕} ธนพรรณ วงษ์ประเสริฐ, พัฒนาการของสถานีวิทยูเอเซียเสรี (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), บทคัดย่อ.

ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดลักษณะการดำเนินงานและการนำเสนอเนื้อหาสาระของสถานีฯ มี ๔ ประการ คือ ระบบการดำเนินงานขององค์กร การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศ นโยบายต่างประเทศของไทย และกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย สำหรับแนวโน้มของสถานีวิทยุเอเชียเสรีในอนาคตขึ้นอยู่กับแผนการปรับปรุงงานของสถานีเป็นสำคัญ

พิมพ์พรรณ เงินสว่าง^{๑๖} (๒๕๔๒) ได้วิจัย “ศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานกระจายเสียงระหว่างประเทศ รายการภาคภาษาไทยของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กับวิทยุสุราธรรม์ (เอเชียเสรี) สรุปได้ว่า การกระจายเสียงระหว่างประเทศ (International Broadcasting) เป็นวิธีการหนึ่งของการสื่อสารระหว่างประเทศ ที่มักเน้นด้านวิทยุ เนื่องจากเข้าถึงมวลชนมากที่สุด และสามารถแพร่กระจายครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างขวางเมื่อเปรียบเทียบกับสื่อชนิดอื่น ในประเทศไทย หน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียงระหว่างประเทศ คือ กรมประชาสัมพันธ์รับผิดชอบสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และกรมสารนิเทศ รับผิดชอบสถานีวิทยุเอเชียเสรี (ในยุคสงครามเย็น) โดยมีนโยบายปฏิบัติการจิตวิทยาแก้อั๊กกล่าวหา และตอบโต้การโจมตีหรือการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายตรงข้ามที่กล่าวร้ายป้ายสีประเทศไทย เผยแพร่การดำเนินนโยบายต่างประเทศ และชี้แจงท่าทีของไทยทางการเมืองระหว่างประเทศ ประชาสัมพันธ์นโยบายและการดำเนินงานของรัฐบาลด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อประเทศไทย และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ โดยยึดนโยบายส่งเสริมเสรีภาพของประเทศไทยกับประเทศต่างๆ ในเอเชียเป็นหลัก เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศและนโยบายต่างประเทศของไทยเปลี่ยนไป สถานีวิทยุเอเชียเสรีจึงได้เปลี่ยนแปลงนโยบายและวัตถุประสงค์เพื่อให้สอดคล้องกัน โดยมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๑ คือได้เปลี่ยนนโยบายและเป้าหมายในการออกอากาศจากเดิมที่มุ่งผู้ฟังในประเทศเพื่อนบ้าน มาเน้นในส่วนที่เป็นคนไทยมากขึ้น และลดจำนวนภาษาในการออกอากาศเหลือเพียง ๒ ภาษา คือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “สถานีวิทยุสุราธรรม์” อย่างไรก็ตาม โดยมีกำลังส่งที่สูงถึง ๑,๐๐๐ กิโลวัตต์ ทำให้วิทยุสุราธรรม์สามารถรับฟังได้ในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง ได้แก่ พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม มาเลเซีย และจีนตอนล่าง จึงต้องคำนึงถึงผู้ฟังในประเทศเพื่อนบ้านด้วย

วีระพงษ์ พลนิกรกิจ^{๑๗} (๒๕๕๒) ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทวิทยุกระจายเสียงตามแนวชายแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) การศึกษาพบว่า วิทยุตามแนวชายแดนไทย-ลาว จังหวัดหนองคาย มีสถานภาพ ทั้งศักยภาพและปัจจัยภายนอกที่เสริมศักยภาพ รวมทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อวิทยุในการทำหน้าที่ด้านการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาว โดยวิทยุไทยได้รับความนิยมในการเปิดรับฟังจากกลุ่มตัวอย่างใน สปป. ลาว จำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่คิดว่ามีประโยชน์ โดยได้รับความบันเทิงและได้ข่าวสารความรู้ และส่วนใหญ่เมื่อฟังแล้ว ทำให้รู้สึกดีต่อประเทศไทย ในขณะที่วิทยุลาวไม่ค่อยได้รับความสนใจจากกลุ่มผู้ฟังคนไทยนัก แต่กระนั้น กลุ่มตัวอย่างที่เปิดรับฟังวิทยุลาวส่วนใหญ่คิดว่า ได้รับ

^{๑๖} พิมพ์พรรณ เงินสว่าง, ศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานกระจายเสียงระหว่างประเทศ รายการภาคภาษาไทยของสถานีวิทยุกระจายเสียง.

^{๑๗} วีระพงษ์ พลนิกรกิจ, แนวทางการส่งเสริมบทบาทวิทยุกระจายเสียงตามแนวชายแดนระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน ลาว (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๒) บทคัดย่อ.

ความบันเทิง ได้ข่าวสารความรู้ และเมื่อฟังแล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อ สปป. ลาว วิทยุตามแนวชายแดนไทย-ลาว โดยรวมในปัจจุบันมีบทบาทในการส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-ลาว ในด้าน (๑) การเชื่อมสัมพันธ์ด้วยความบันเทิงผ่านเสียงเพลง (๒) การส่งเสริมความสัมพันธ์ด้วยการนำเสนอวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นสองฝั่งโขง (๓) การให้ข่าวสารความรู้ (๔) การโฆษณาสินค้าและบริการทั้งฝั่งไทยและลาว (๕) การเผยแผ่พุทธศาสนา (๖) การเป็นช่องทางส่งข่าวสารที่ผู้ฟังสองฝั่งโขงโทรศัพท์เข้ามาในรายการเพื่อส่งข่าวสารงานบุญ แจ้งของหาย ฯลฯ และ (๗) การให้ความรู้ความเข้าใจในภาษาไทย

การศึกษาบทบาทที่พึงประสงค์และแนวทางการส่งเสริมบทบาทของวิทยุฯ ตามแนวชายแดนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-ลาว พบว่า วิทยุควรมีบทบาทในการ (๑) ส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นด้วยการอนุรักษ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของทั้งสองฝั่ง (๒) การส่งเสริมการท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศ และ (๓) การส่งเสริมความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจ ส่วนบทบาทที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ บทบาทด้านการเมือง โดยเฉพาะความมั่นคงและการปกครองของ สปป. ลาว และบทบาทในการเป็นผู้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล รวมทั้งการนำเสนอสิ่งที่ไม่ดี การใช้คำพูดที่ไม่สุภาพ การพูดเสียดสีล้อเลียน ดูถูกดูหมิ่น ไม่ให้เกียรติคนลาว และพูดถึงลาวในแง่ลบ สิ่งที่ทำร้ายสำหรับไทยและ สปป. ลาว คือ ความร่วมมือในการผลักดันการมีส่วนร่วมในสื่อเพื่อพัฒนาประเทศทั้งสอง และที่สำคัญคือพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ได้อยู่แล้วให้คงอยู่หรือดีขึ้นไปอีก

๒.๓ สรุปกรอบแนวคิด

โดยที่สถานีวิทยุสุราษฎร์อยู่ภายใต้กรมสารนิเทศ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการประชาสัมพันธ์กระทรวงการต่างประเทศ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงใช้แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์ แนวคิดด้านการสื่อสาร แนวคิดเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียง และเนื่องจากเมื่อเริ่มก่อตั้งสถานีฯ รัฐบาลมีความประสงค์ให้วิทยุเอเชียเสรี (ชื่อเดิมของวิทยุสุราษฎร์) เป็นวิทยุกระจายเสียงระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนโดยมุ่งเป้าหมายผู้ฟังในประเทศเป็นสำคัญ แต่โดยที่มีกำลังส่งสูงถึง ๑,๐๐๐ กิโลวัตต์ การกระจายเสียงสามารถรับฟังได้ในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน ในการกระจายเสียง กระทรวงการต่างประเทศจึงควรคำนึงถึงผู้ฟังในประเทศเพื่อนบ้านด้วย ผู้ศึกษาจึงใช้แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายเสียงระหว่างประเทศ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยว Soft Power, Public Affairs และ Public Diplomacy เป็นกรอบในการศึกษาวิจัย โดยได้ศึกษาแนวความคิดของนักวิชาการแต่ละท่าน และได้บูรณาการองค์ความรู้ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม (งานวิจัย) ที่เกี่ยวข้อง และประสบการณ์ของผู้ศึกษา ซึ่งมีโอกาสปฏิบัติหน้าที่ที่กองวิทยุกระจายเสียงถึง ๒ วาระคือระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๖ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการปรับเปลี่ยนจากวิทยุเอเชียเสรีมาเป็นวิทยุสุราษฎร์ และระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๕

บทที่ ๓ ผลการศึกษา

รายงานการศึกษาส่วนบุคคลฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ ได้แก่

- ๑) ศึกษาวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และปัญหา/อุปสรรค ของสถานีวิทยุสราญรมย์
- ๒) ศึกษาวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของวิทยุสราญรมย์
- ๓) กำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการเพิ่มศักยภาพของสถานีวิทยุสราญรมย์

ด้วยการขยายฐานผู้ฟังให้กว้างขึ้น เพื่อสามารถดำเนิน Public Affairs เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องของประชาชนเกี่ยวกับนโยบายและการดำเนินงานด้านการต่างประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกัน เพื่อให้ประชาชนสนับสนุนการทำงานของกระทรวงการต่างประเทศและรัฐบาล และเป็น Soft Power ในการดำเนิน Public Diplomacy เพื่อเผยแพร่เกียรติภูมิและภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ดีและถูกต้องเกี่ยวกับประเทศไทยในประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อสร้างความนิยมชมชอบในประเทศไทย และเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๓.๑ สถานีวิทยุสราญรมย์

สถานีวิทยุสราญรมย์เป็นสถานีวิทยุที่ปรับมาจากสถานีวิทยุเอเชียเสรี ทำการกระจายเสียงด้วยคลื่นขนาดกลาง ระบบ เอ.เอ็ม. ความถี่ ๑๕๗๕ กิโลเฮิรตซ์ กำลังส่งอากาศ ๑,๐๐๐ กิโลวัตต์ โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือกองวิทยุกระจายเสียง กรมสารนิเทศ

สถานีวิทยุเอเชียเสรี (Voice of Free Asia – V.F.A.) จัดตั้งขึ้นภายใต้ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านการกระจายเสียงระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๐๘ ออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๑ สูผู้ฟังในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศในคาบสมุทรอินโดจีนและประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ สถานีฯ ใช้คลื่นความถี่ร่วมกับสถานีวิทยุเสียงแห่งอเมริกา (Voice of America – วีโอเอ)

วัตถุประสงค์หลักในการก่อตั้ง V.F.A. ก็คือ^๑ เพื่อป้องกันภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ และเผยแพร่ความดีงามของระบอบประชาธิปไตย จากการที่รัฐบาลได้มีมติให้กระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้บริหาร V.F.A. มาตั้งแต่แรก โดยผู้กำหนดนโยบายสถานีท่านแรกคือ ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น เป็นผู้ให้ความสำคัญยิ่งต่อการทูตสาธารณะ (Public Diplomacy) โดยการใช้สื่อสารมวลชนข้ามพรมแดน เนื้อหารายการส่วนใหญ่เกี่ยวกับการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ การต่อต้านและการตอบโต้การโฆษณาชวนเชื่อของลัทธิคอมมิวนิสต์

^๑ อนุพรรณ วงษ์ประเสริฐ, พัฒนาการของสถานีวิทยุเอเชียเสรี (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๗.

นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญต่อข่าวสารการเมืองต่างประเทศ รวมถึงการเผยแพร่นโยบายผู้กมิตร์ และกิจกรรมที่น่าชมเชยของไทยทั้งในประเทศและในต่างประเทศ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจดีต่อประเทศไทย และสร้างภาพพจน์ที่ดีของประเทศไทย เป้าหมายของเนื้อหาการวิจัยมีลักษณะเพื่ออุดมการณ์ทางการเมือง V.F.A. ในยุคนี้ ออกอากาศใน ๒ ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ วันละ ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ V.F.A. ก็ได้ปรับปรุงรายการครั้งใหญ่ เนื่องจากสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศในขณะนั้น ตลอดจนได้ลดเวลาในการกระจายเสียง ด้วยการลดการกระจายเสียงในภาคภาษาไทยเหลือเพียงวันละ ๓๐ นาที ในเวลา ๑๗.๓๐ - ๑๘.๐๐ น. และเพิ่มการกระจายเสียงในภาคภาษาอินโดจีน (ลาว เวียดนาม เขมร) โดยในระยะแรกนั้น ออกอากาศในเวลา ๑๙.๓๐ - ๒๑.๐๐ น. (ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้มีการเปลี่ยนแปลงเวลาใหม่ มาออกอากาศในช่วงเช้า ตั้งแต่ ๐๕.๓๐ - ๐๗.๐๐ น.) ตลอดจนปรับเปลี่ยนเวลาการออกอากาศภาคภาษาอังกฤษเป็น ๒๒.๐๐ - ๒๒.๓๐ น. และในเวลาต่อมา ก็ได้เพิ่มการกระจายเสียงภาคภาษามลายู ในเวลา ๑๙.๐๐ - ๑๙.๓๐ น. และเพิ่มเวลาการกระจายเสียงภาคภาษาไทยเป็น ๑ ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา ๑๗.๓๐ - ๑๘.๓๐ น.

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น กอปรกับนโยบายต่างประเทศของไทยได้เปลี่ยนแปลงไป วัตถุประสงค์ของ V.F.A. จึงปรับเปลี่ยนตามไปด้วย^๒ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ดังนี้

๑) เพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และกิจกรรมด้านการต่างประเทศของไทย ภาพลักษณ์ที่ถูกต้อง รวมทั้งข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทและผลการปฏิบัติงานของกระทรวงการต่างประเทศ

๒) เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนชาวไทยกับชาวต่างประเทศ

๓) เพื่อเผยแพร่กิจกรรมของราชสำนักและของรัฐบาลไทย ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๔) เพื่อเสนอข่าวต่างประเทศโดยเน้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ของโลก อันอาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์และความมั่นคงของประเทศไทย ทั้งโดยตรงและทางอ้อม

๕) เพื่อเป็นสื่อกลางที่จะนำข่าวสารและสาระประโยชน์มอบให้แก่คนไทยที่ทำงานในต่างประเทศ

ทั้งนี้ ยังเป็นการออกอากาศใน ๖ ภาษาเช่นเดิม โดยการออกอากาศในภาษาอินโดจีนจะเน้นการเผยแพร่ข่าวและบทความที่มีเนื้อหาในเชิง “สร้างสรรค์” และส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนไทยกับประชาชนในลาว กัมพูชา และเวียดนาม ให้มากยิ่งขึ้น

V.F.A. ได้ดำเนินการมาจนถึงวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๔๑ จึงได้มีการปรับปรุงใหม่อีกครั้ง โดยเป็นการปรับปรุงทั้งในด้านนโยบาย วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย ลักษณะการดำเนินรายการ

^๒ กรมสารนิเทศ สถานีวิทยเอเชียเสรี, ๒๕๓๘, อัดสำเนา.

ตลอดจนเปลี่ยนชื่อ ซึ่งสาเหตุในการปรับเปลี่ยนครั้งนี้^๓ คือ วีโอเอ ซึ่งออกอากาศในคลื่นเดียวกัน ออกอากาศภาคภาษาอินโดจีนอยู่แล้ว ประกอบกับในขณะนั้นสงครามเย็นยุติลงแล้ว ทุกประเทศในภูมิภาคต่างเป็นมิตรกับไทย จึงไม่มีเหตุผลที่จะออกอากาศแบบเดิม เพราะจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ น่าจะนำคลื่นดังกล่าวมาใช้ให้เป็นประโยชน์ และเห็นว่าคลื่น เอ.เอ็ม. กำลังส่ง ๑,๐๐๐ กิโลวัตต์ ควรจะปรับโดยมุ่งไปสู่ประเทศไทยในชนบท ส่วนในการเปลี่ยนชื่อสถานีนั้น เนื่องจากว่า หากใช้วิทยุเอเชียเสรี (Voice of Free Asia) ก็จะทำให้มีความสับสนกับ Radio Free Asia ที่จัดตั้งโดยสหรัฐฯ เช่นกัน ซึ่งบางครั้งก็โจมตีประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้กระทรวงฯ ต้องเสียเวลาชี้แจง และที่ใช้คำว่า “สราญรมย์” ก็เพราะว่า (ในเวลานั้น) กระทรวงการต่างประเทศ ตั้งอยู่ที่วังสราญรมย์ การใช้ชื่อวิทยุสราญรมย์ เพื่อให้เห็นว่า กระทรวงการต่างประเทศพร้อมที่จะให้ข่าวสารและใช้วิทยุแห่งนี้ให้เป็นประโยชน์แก่พี่น้องประชาชนคนไทย

ทั้งนี้ V.F.A. ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วิทยุสราญรมย์” เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๔๑ โดย ดร. สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๑

๓.๑.๑ บทบาทของสถานีวิทยุสราญรมย์^๔

๑) เป็นการดำเนินการในลักษณะการทูตเพื่อมวลชน (Public Diplomacy) เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านการต่างประเทศของไทย และบริการที่กระทรวงการต่างประเทศให้แก่ประชาชน รวมถึงการคุ้มครองช่วยเหลือและดูแลทุกข์สุขของคนไทยทั้งในและต่างประเทศ

๒) เป็นกระจกของสังคม (Mirror of Society) โดยเผยแพร่เรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ ศาสนา การท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรักไทย และส่งเสริม People-to-people contact

๓) เพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างประเทศสู่ประชาชนทั้งในชนบทและในเมือง

๔) เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๕) เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างคนไทยในต่างแดนกับญาติพี่น้องในประเทศไทย

๖) เพื่อสาระบันเทิง

๓.๑.๒ นโยบายในการกระจายเสียง^๕

นายพิชณุ จันทรวิหัง ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงและนายสถานีวิทยุสราญรมย์ในขณะนั้น ได้กล่าวถึงนโยบายในการกระจายเสียงของสถานีวิทยุสราญรมย์ว่านโยบายหลักคือเพื่อประชาสัมพันธ์การดำเนินนโยบายการต่างประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลคนไทยและผลประโยชน์ของคนไทยในต่างประเทศ การเตือนประชาชนเรื่องการถูกล่อลวงไปทำงาน หรือไปค้าประเวณีในต่างประเทศ และเพื่อชี้แจงสิทธิที่พึงมีพึงได้จากกระทรวงการ

^๓ พิมพ์พรรณ เงินสว่าง, ศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานกระจายเสียงระหว่างประเทศ รายการภาคภาษาไทยของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กับวิทยุสราญรมย์ (เอเชียเสรี) (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๗.

^๔ สถานีวิทยุสราญรมย์, อัดสำเนา, ๒๕๔๑

^๕ พิมพ์พรรณ เงินสว่าง, อ้างแล้ว, หน้า ๑๒๘-๑๒๙.

ต่างประเทศในกรณีตกทุกข์ได้ยากในต่างประเทศ และนโยบายที่สองคือห้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องของการต่างประเทศ โดยชี้ให้เห็นว่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศอื่นนั้น มีความเกี่ยวข้องหรือมีผลกระทบต่อประเทศไทย หรือกระทบกับชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ อย่างไร เช่น อาจเกี่ยวข้องกับในแง่ของเศรษฐกิจ ผลผลิต แรงงานต่างชาติ การปกป้องเขตแดน เป็นต้น ซึ่งบางประเด็นเป็นปัญหาใหญ่ที่ชาวบ้านต้องรับรู้ (ในภาษาชาวบ้าน) เพื่อให้เขารู้สึกว่าเรื่องของการต่างประเทศไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป ดังนั้น จึงต้องการแรงสนับสนุนจากชาวบ้าน ต้องการสร้างสังคมชนบทให้แข็งแกร่ง เพื่อที่จะสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างประเทศ นี่คือนโยบายของกระทรวงการต่างประเทศในการตั้งสถานีวิทยุสุราษฎร์ธานีขึ้นมา

นโยบายในการกระจายเสียงของสถานีวิทยุสุราษฎร์ธานีสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงการต่างประเทศ ดังสุนทรพจน์ของ ดร. สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในโอกาสเปิดสถานีวิทยุสุราษฎร์ธานีอย่างเป็นทางการ ว่า^๖ “การดำเนินการของสถานีวิทยุสุราษฎร์ธานี นับว่าสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่เน้นความโปร่งใสในด้านข้อมูลข่าวสาร ฟังประชาชนทุกส่วนของประเทศและคนไทยที่อยู่นอกประเทศนั้นมีสิทธิ์ที่จะได้รับทราบข้อมูลและข่าวสาร ได้รับทราบการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศและของรัฐบาลโดยเท่าเทียมกัน” ดร. สุรินทร์ฯ ยังให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในต่างจังหวัด ได้รับทราบนโยบายและการดำเนินการด้านการต่างประเทศ เป็นสิ่งจำเป็นในยุคข่าวสารไร้พรมแดนเช่นในปัจจุบัน การดำเนินนโยบายต่างประเทศจะสัมฤทธิ์ผลได้อย่างสมบูรณ์ ก็ด้วยการสนับสนุนของประชาชนไทยเท่านั้น ดังนั้น สถานีวิทยุสุราษฎร์ธานีจึงนับเป็นกลไกที่สำคัญในขณะนี้

๓.๑.๓ เป้าหมายในการกระจายเสียง

โดยที่นโยบายหลักของการกระจายเสียงของสถานีวิทยุสุราษฎร์ธานีคือ การประชาสัมพันธ์การดำเนินนโยบายการต่างประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลคนไทยและผลประโยชน์ของคนไทยในต่างประเทศ และการให้ความรู้ประชาชนในเรื่องการต่างประเทศ กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายหลักของสถานีฯ จึงเป็นผู้ฟังในประเทศไทย

นอกจากกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายหลักซึ่งเป็นประชาชนไทยภายในประเทศแล้ว สถานีวิทยุสุราษฎร์ธานียังให้ความสำคัญต่อประชาชนไทยในประเทศเพื่อนบ้าน ชาวต่างประเทศที่พำนักอยู่ในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนประชาชนของประเทศเพื่อนบ้านที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน สถานีวิทยุสุราษฎร์ธานีได้ยกเลิกภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน คงไว้เฉพาะภาษาไทยและภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสากล และเป็นภาษาราชการของอาเซียน

๓.๑.๔ การปฏิบัติงาน

โดยที่บุคลากรที่ทำหน้าที่จัดรายการส่วนใหญ่คือเจ้าหน้าที่การทูตและเจ้าหน้าที่ธุรการของกองวิทยุกระจายเสียง ซึ่งไม่ได้จบทางด้านสื่อสารมวลชน เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นายสถานีวิทยุสุราษฎร์ธานีจึงได้เตรียมความพร้อมของบุคลากรดังกล่าว โดยส่งเข้ารับการอบรมหลักสูตรการผลิตรายการวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ ตลอดจนขอความร่วมมือจาก

^๖ สุรินทร์ พิศสุวรรณ, วิทยุสุราษฎร์ธานี (ธันวาคม ๒๕๔๑), หน้า ๑๕-๑๖.

บริษัทวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (British Broadcasting Corporation – บีบีซี) ส่งเจ้าหน้าที่มาจัดอบรมหลักสูตรการผลิตรายการวิทยุให้

เมื่อบุคลากรมีความพร้อม เข้าใจหลักการของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงแล้ว นายสถานีวิทยุสุราษฎร์จึงให้บุคลากรแต่ละคนเสนอรายการ พร้อมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการ และเป้าหมายผู้ฟังที่ชัดเจน เพื่อเป็นกรอบในการจัดรายการให้มีเอกภาพ โดยที่เป้าหมายผู้ฟังของวิทยุสุราษฎร์ได้แก่ชาวชนบท รายการส่วนใหญ่จึงถูกกำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองประโยชน์และความสนใจของผู้ฟังในชนบท นอกจากนี้ วิทยุสุราษฎร์ยังได้ปรับปรุงรูปแบบรายการใหม่โดยเน้นให้เป็นการพูดคุยกับผู้ฟัง การสนทนา การสัมภาษณ์ สารคดีทั่วไป นิตยสารทางอากาศ โดยกระจายเสียงตั้งแต่วันจันทร์ - วันศุกร์ วันละ ๓ ชั่วโมง ๓๐ นาที ภาคภาษาอังกฤษ ออกอากาศเวลา ๐๙.๐๐-๑๙.๓๐ น. ส่วนภาคภาษาไทย (รวมภาษาถิ่นอีสาน) ออกอากาศ ๓ ช่วง คือ ๐๕.๓๐-๐๗.๐๐ น. ๑๗.๓๐ - ๑๘.๓๐ น., และ ๒๒.๐๐ - ๒๒.๓๐ น.

อนึ่ง นายสถานีวิทยุสุราษฎร์ยังได้กำหนดคุณสมบัติของบุคลากรหรือผู้จัดรายการว่า ต้องมีความรู้ดีพอสมควรในเรื่องของกระทรวงการต่างประเทศ ต้องพูดและใช้ภาษาที่ฟังง่ายและชัดเจน และต้องเข้าใจความรู้สึกนึกคิด ทักษะคิด และความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท

รายการกระจายเสียงในภาคภาษาไทย แบ่งเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

๑) ข่าวต่างประเทศและข่าวในประเทศ (ต้องเป็นข่าวที่วิเคราะห์แล้วว่ามีผลกระทบต่อประชาชน) ในลักษณะวิเคราะห์ พูดคุย ให้ข้อมูลข่าวสาร

๒) ความรู้ เพื่อเสริมสร้างสังคมชนบทให้เข้มแข็ง เช่น ความรู้เรื่องประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ การต่างประเทศ การเกษตร สุขภาพ ฯลฯ

๓) บันเทิง เช่น เพลง สถานที่ท่องเที่ยว ฯลฯ เพื่อให้เกิดความสมดุล ไม่เป็นวิชาการจนเกินไป

และที่ถือว่าเป็นจุดเด่นของสถานีฯ คือการสัมภาษณ์เอกอัครราชทูตและกงสุลใหญ่ไทยในต่างประเทศ เกี่ยวกับภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศนั้นๆ

สำหรับรายการภาคภาษาอังกฤษ เป็นรายการข่าวประจำวัน เน้นเรื่องนโยบาย กิจกรรม ภารกิจ และผลการปฏิบัติงานด้านการต่างประเทศของรัฐบาลและกระทรวงการต่างประเทศ เหตุการณ์ระหว่างประเทศที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย รวมถึงการสัมภาษณ์เอกอัครราชทูตต่างประเทศประจำประเทศไทย

ตารางที่ ๑ รายการวิทยุสรณูรมย์ ณ เดือนธันวาคม ๒๕๔๑^๗

วัน/เวลา	๐๕.๓๐- ๐๖.๐๐	๐๖.๐๐- ๐๖.๓๐	๐๖.๓๐- ๐๗.๐๐	๐๗.๓๐- ๐๘.๐๐	๐๘.๐๐- ๐๘.๓๐	๐๙.๐๐- ๐๙.๓๐	๒๒.๐๐-๒๒.๓๐
จันทร์	เกษตรน่ารู้	รู้รอบโลก	กินทั่วไทย	ข่าว	คุยหลังข่าวกับ สุรพล (อีสาน)	English	เพื่อนประมงไทย
อังคาร	ท่องเที่ยวไทย	รอบบ้านเรา		ข่าว	คุยเฟื่อง เรื่อง เศรษฐกิจ	English	เพื่อนประมงไทย
พุธ	วงวรรณกรรม	รอบบ้านเรา		ข่าว	คุยหลังข่าวกับ สุรพล (อีสาน)	English	เพื่อนประมงไทย
พฤหัสบดี	สุขภาพปรับ อรุณ	รอบบ้านเรา		ข่าว	นานาสาระ	English	เพื่อนประมงไทย
ศุกร์	มรดกไทย	เล่าเรื่องเก่า		ข่าว	คุยหลังข่าวกับ สุรพล (อีสาน)	English	เพื่อนประมงไทย

โดยที่เป็นการกระจายเสียงในระบบ เอ.เอ็ม. ซึ่งไม่อาจรับฟังได้ชัดเจนในกรุงเทพฯ และปริมณฑล วิทยุสรณูรมย์จึงได้ร่วมมือกับสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจัดรายการ “เกาะสถานการณ์โลก” ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ระบบ เอฟ.เอ็ม. คลื่นความถี่ ๙๒.๕ กิโลเฮิร์ตซ์ ทุกวันศุกร์ เวลา ๑๕.๐๐ – ๑๖.๐๐ น. เพื่อให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านการต่างประเทศที่ฉับไวแก่ประชาชน ตลอดจนเผยแพร่ผลงานของกระทรวงการต่างประเทศให้แก่ผู้ฟังใน กรุงเทพฯ และเขตปริมณฑล โดยจะมี hot line สัมภาษณ์ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวงการต่างประเทศในเรื่องนโยบาย และเหตุการณ์สำคัญในต่างประเทศ

เพื่อให้บริการคนไทยในต่างประเทศ สถานีวิทยุสรณูรมย์ได้ร่วมมือกับสถานีวิทยุ Special Broadcasting Service (SBS) ของออสเตรเลีย โดยในระยะแรกจะส่งเทปบันทึกรายการ ไปออกอากาศในรายการภาคภาษาไทยที่นครเมลเบิร์น และนครซิดนีย์ และต่อมาได้เพิ่มเติมสรุปสถานการณ์และข่าวที่น่าสนใจประจำสัปดาห์ผ่านโทรศัพท์ทางไกลระหว่างประเทศ ตลอดจนร่วมมือกับสถานีวิทยุ F.M. CoCoLo นครโอซากา โดยเป็นการสรุปข่าวและเหตุการณ์สำคัญในประเทศไทยผ่านโทรศัพท์ทางไกลระหว่างประเทศ เพื่อออกอากาศในเขตญี่ปุ่นตะวันตก ซึ่งมีคนไทยอาศัยอยู่ไม่น้อย

๓.๑.๕ ผลการดำเนินงาน

นายสถานีวิทยุสรณูรมย์ได้มอบหมายให้ผู้จัดรายการฟังรายการของกันและกัน และทุกเดือน นายสถานีฯ จะเรียกประชุมผู้จัดรายการ เพื่อพิจารณาว่า รายการที่ทำไปเป็นไปตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ หากไม่ใช่ ก็ต้องปรับใหม่ ดังในกรณีของนายกิตติศักดิ์ กล่อมจิตร เจ้าหน้าที่การทูต ๖ ผู้จัดรายการ “เพื่อนประมงไทย” ซึ่งกล่าวว่า^๘

^๗ วิทยุสรณูรมย์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๑.

^๘ พิมพ์พรรณ เงินสว่าง, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓๕-๑๓๖.

รายการเพื่อนประมงไทย ตอนแรกออกอากาศเวลา ๐๕.๓๐ - ๐๖.๐๐ น. เพราะคิดว่า เป้าหมายคือเรือประมงจะออกในช่วงนั้น แต่เป็นการเข้าใจผิด เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเวลานอนของชาวประมง จึงเปลี่ยนเวลาใหม่เป็น ๒๒.๐๐ - ๒๒.๓๐ น. เรือประมงเริ่มออก และยังได้เป้าหมายเพิ่มเติมจากคนฟังที่ไม่ใช่ชาวประมงทุกภาคของประเทศ จดหมายที่เข้ามาจะหลากหลาย บางคน ก็เขียนมาถึงทุกรายการ เช่น ได้รับความรู้ มีประโยชน์ ทำให้ฉ่ำใจคิด และไม่ถูกหลอก ทำให้ผู้จัดมีความภูมิใจมาก

นายพิษณุ จันทร์วิทัน นายสถานีวิทยุสุราษฎร์ธานี ได้กล่าวถึงผลการกระจายเสียงของสถานีวิทยุหลังจากดำเนินการมาได้ประมาณ ๑๐ เดือน ว่า^๔

เราได้ทำการสำรวจ ปรากฏว่ารับได้ชัดเจนตั้งแต่เหนือสุดจนถึงใต้สุด และได้รับจดหมายจากทุกจังหวัดของประเทศไทยรวมทั้งหลวงพระบางและลาว ทั้งประเทศเขมร เวียดนาม มลายู สิงคโปร์ จดหมายมาทุกวันตอนนี้ จากการทดลองฟัง ในต่างประเทศชัดเจน เท่าที่ทำมา ๑๐ เดือน นับตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๑ ได้รับการตอบสนองจากทั่วประเทศอย่างแท้จริง ส่วนใหญ่ผู้ฟังจะตอบกลับมากว่าดีใจและชอบมากที่มีวิทยุแบบนี้ เพราะไม่มีโฆษณาตรงไปตรงมา และต้องยอมรับว่าขณะนี้คุณภาพของวิทยุ เอ.เอ็ม. ทั่วไปในต่างจังหวัด ส่วนใหญ่จะมีแต่การโฆษณาสินค้า ... ชาวบ้านต้องการที่จะฟังวิทยุที่มีเนื้อหาสาระ (ประมวลจากจดหมายที่ได้รับ) เขาจึงฟังวิทยุสุราษฎร์ธานี เพราะฉะนั้น กล่าวพูดได้ว่า ๖๐% (ของผู้ฟัง) คือคนในระดับที่มีการศึกษาในท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระ นักเรียน เป็นต้น

พิมพ์พรรณ เงินสว่าง ได้ศึกษาจดหมายจากผู้ฟังที่มาถึงสถานีวิทยุสุราษฎร์ธานี ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๑ - มกราคม ๒๕๔๒^๕ และสรุปว่า ในแต่ละเดือนมีผู้ฟังเขียนจดหมายมาถึงรายการต่างๆ ของสถานีฯ จำนวนมาก (๓ เดือน รวมจดหมาย ๓๙๓ ฉบับ) จดหมายเหล่านี้ส่งมาจากทั่วทุกจังหวัดของประเทศไทย รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว พม่า เวียดนาม สิงคโปร์ บรูไน จากผู้ฟังทั้งชายและหญิง จากหลากหลายสาขาอาชีพ เช่น ข้าราชการ คนเกษียณ ตำรวจ ทหาร ครู พระ ชี นักเรียนนักศึกษา คนพิการ เกษตรกร และประชาชนทั่วไป ซึ่งผู้ฟังบางท่านจะเขียนไปถึงรายการต่างๆ ที่ตนชื่นชอบอย่างต่อเนื่อง และบางท่านก็เขียนถึงทุกรายการ บางท่านก็แจ้งผลการรับฟังให้ทราบด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้ฟังนิยมรูปแบบรายการที่ให้สาระความรู้โดยทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เหตุการณ์ปัจจุบันที่อยู่ในความสนใจ

เมื่อวิเคราะห์ดูสาเหตุที่ผู้ฟังชื่นชอบ ให้ความสนใจติดตามรายการต่างๆ และเขียนจดหมายมาถึงทุกรายการของสถานีฯ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องนั้น พิมพ์พรรณฯ สรุปว่า ส่วนใหญ่จะชอบเนื้อหาสาระ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ที่ผู้จัดนำมาเสนอ ซึ่งบางเรื่องไม่เคยรับรู้มาก่อน และบางครั้งก็เป็นเรื่องใกล้ตัว ที่สามารถนำไปปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้ สาเหตุรองก็คือวิธีการพูดและลีลาในการนำเสนอรายการของผู้จัดรายการแต่ละท่านที่แตกต่างกันไป ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทยที่เข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา มีความเป็นกันเองกับผู้ฟัง ผู้จัดรายการยังให้ความสนใจและตอบสนองความต้องการของผู้ฟังอย่างสม่ำเสมอ เช่น เมื่อผู้ฟังเขียนจดหมายมาว่า ต้องการรับฟังเรื่องราว สารบันเทิง เพลง หรือหนังสือ ผู้จัดก็จะตอบสนองความต้องการโดยทันที เช่น หาเรื่องที่

^๔ พิมพ์พรรณ เงินสว่าง, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓๕.

^๕ พิมพ์พรรณ เงินสว่าง, อ้างแล้ว, หน้า ๑๓๗-๑๔๑.

ต้องการหรือเพลง นำมาเสนอตามคำขอ รวมทั้งจัดหาหนังสือส่งไปให้ตามที่คุณฟังต้องการ หากไม่มี ก็ จะจัดหาเล่มอื่นส่งไปให้แทน การปฏิบัติเช่นนี้เป็นที่ชื่นชอบและพอใจของผู้ฟัง ผู้ฟังบางท่านยังให้ ข้อคิดเห็นเสนอแนะความรู้ หรือจัดหาหนังสือที่มีประโยชน์ส่งมาให้ผู้จัดเช่นกัน ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ช่วยให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมระหว่างผู้จัดกับผู้ฟัง นับว่าเป็นการใช้วิทยุเป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสาร และแลกเปลี่ยนความรู้ ที่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นอย่างดี

ในส่วนของข่าวหรือเหตุการณ์ทั้งในและนอกประเทศที่นำมาเสนอ ผู้ฟังก็เห็นว่า มีความรวดเร็ว ทันโลก ทันเหตุการณ์ เป็นข่าวที่ใกล้ตัว ช่วยให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์โดยตรงจากข่าวนั้นๆ ช่วยให้หูตากว้างไกล สามารถนำไปเป็นแบบอย่าง หรือเป็นอุทาหรณ์สอนใจได้

อย่างไรก็ตาม โดยที่วิทยุสราญรมย์กระจายเสียงด้วยระบบ เอ.เอ็ม. โดยอาศัยคลื่นดิน ทำให้การรับฟังในบางพื้นที่ รวมทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง มีอุปสรรค เช่น เสียงขาดๆ หายๆ เป็นบางช่วง สัญญาณไม่ชัดเจน มีคลื่นแทรก เนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ตลอดจนผู้ฟังตั้งบ้านเรือนใกล้สถานีถ่ายทอดของวิทยุกระจายเสียงแห่งอื่น

นอกจากนี้ รายการของวิทยุสราญรมย์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนมาโดยตลอด เนื่องจากผู้จัดรายการส่วนใหญ่ ซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะกอง วิทยุกระจายเสียง มีวาระการปฏิบัติงานประมาณ ๒ - ๔ ปี ก็ต้องโยกย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ที่กรมกอง อื่น หรือในต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงตัวผู้จัดรายการเป็นปัญหาสำคัญของสถานีวิทยุกระจายเสียง เนื่องจากผู้จัดรายการแต่ละคนต่างก็มีรูปแบบและเทคนิคการจัดรายการที่แตกต่างกัน การ เปลี่ยนแปลงผู้จัดรายการจึงอาจส่งผลกระทบต่อ การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนการรับฟังของกลุ่ม ผู้ฟัง เนื่องจากการจัดรายการวิทยุให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้จัดรายการจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความ เชี่ยวชาญ และมีความเป็นมืออาชีพ จึงจะทำให้การจัดรายการมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ฟังติดตาม รายการ และสร้างความนิยม (loyalty) ให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้ฟังวิทยุ ซึ่งผู้จัดต้องใช้ความสามารถส่วนตัว และต้องใช้เวลาพอสมควร เมื่อผู้ฟังชื่นชอบในตัวผู้จัดหรือรูปแบบของรายการแล้ว สถานีวิทยุก็ จำเป็นต้องพยายามรักษามาตรฐานนี้ไว้ และพัฒนาให้ดีขึ้นเพื่อกลุ่มเป้าหมายอื่นต่อไป อันจะเป็นสร้าง ความนิยมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ การเปลี่ยนแปลงตัวผู้จัดรายการบ่อยๆ จึงเป็นเหตุผล สำคัญที่ทำให้การดำเนินงานหรือพัฒนาด้านรายการขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังทำให้การพัฒนา บุคลากรไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

ตารางที่ ๒ รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนกันยายน ๒๕๕๒^{๑๑}

วัน/เวลา	๐๕.๓๐- ๐๖.๐๐	๐๖.๐๐- ๐๖.๓๐	๐๖.๓๐- ๐๗.๐๐	๐๗.๓๐- ๐๘.๐๐	๐๘.๐๐-๐๘.๓๐	๐๙.๐๐- ๐๙.๓๐	๒๒.๐๐- ๒๒.๓๐
จันทร์	เกษตรน่ารู้	รู้รอบโลก	กินทั่วไทย	คุยกับสุรพล (อีสาน)	News & Business in Asia	ทำมาหากิน	เพื่อนประมง ไทย
อังคาร	ท่องเที่ยวไทย	เล่าสู่กันฟังความ หลังในต่างแดน	เปิดโลกยาม เย็น	News : Special Report	ดาวดวงน้อย	เพื่อนประมง ไทย	
พุธ	ววรรณกรรม	รอบบ้านเรา	คุยกับสุรพล (อีสาน)	News : Places & People	ทำมาหากิน	เพื่อนประมง ไทย	
พฤหัสบดี	สุขภาพปรับ อรุณ	รอบบ้านเรา	เปิดโลกยาม เย็น	News : Siam Square	ดาวดวงน้อย	เพื่อนประมง ไทย	
ศุกร์	มรดกไทย	รอบบ้านเรา	คุยกับสุรพล (อีสาน)	News : Friday Variety	สรุปข่าวเด่น ประจำสัปดาห์	เพื่อนประมง ไทย	

ตารางที่ ๓ รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนธันวาคม ๒๕๕๗^{๑๒}

วัน/เวลา	๐๕.๓๐- ๐๖.๐๐	๐๖.๐๐- ๐๖.๓๐	๐๖.๓๐- ๐๗.๐๐	๐๗.๓๐- ๐๘.๐๐	๐๘.๐๐- ๐๘.๓๐	๐๙.๐๐- ๐๙.๓๐	๒๒.๐๐- ๒๒.๓๐
จันทร์	สราญรมย์ ยามเช้า	รอบบ้านเรา	สราญรมย์ สนทนา	English in Trend	คุยกันวัน จันทร์	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง
อังคาร	ท่องเที่ยว ไทย	รอบบ้านเรา	เกร็ดบัวแก้ว	เปิดโลกยาม เย็น	หลายคน อยากรู้	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง
พุธ	เล่าสู่กันฟัง	รอบบ้านเรา	รู้รอบโลก	ทำมาหากิน	คุยกันวันพุธ	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง
พฤหัสบดี	สุขภาพปรับ อรุณ	รอบบ้านเรา	นานาสาระ	เปิดโลกยาม เย็น	รักษ์ สิ่งแวดล้อม	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง
ศุกร์	ช่องทาง ธุรกิจไทย	รอบบ้านเรา	กงสุล สัมพันธ์	รู้กฎหมาย สบายใจ	คุยกันวันศุกร์	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง

^{๑๑} วิทยุสราญรมย์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๒.

^{๑๒} วิทยุสราญรมย์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒๕ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗.

ตารางที่ ๔ รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนมกราคม ๒๕๕๐^{๑๓}

วัน/เวลา	๐๕.๓๐- ๐๖.๐๐	๐๖.๐๐- ๐๖.๓๐	๐๖.๓๐- ๐๗.๐๐	๑๗.๓๐- ๑๘.๐๐	๑๘.๐๐- ๑๘.๓๐	๑๙.๐๐- ๑๙.๓๐	๒๒.๐๐- ๒๒.๓๐
จันทร์	สราญรมย์ ยามเช้า	รอบบ้านเรา	สาระน่ารู้ งานกงสุล	English in Trend	คุยกันวัน จันทร์	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง
อังคาร	ละครเฉลิม พระเกียรติ	รอบบ้านเรา	ปกิณกะจาก สำนักราช เลขาธิการ	เปิดโลก ยามเย็น	หลายคน อยากรู้	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง
พุธ	ทันโลกกีฬา	รอบบ้านเรา	รู้รอบโลก	UN ๓๖๐ องศา	คุยกันวันพุธ	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง
พฤหัสบดี	สุขภาพปรับ อรุณ	รอบบ้านเรา	นานาสาระ	เปิดโลก ยามเย็น	รักษ์ สิ่งแวดล้อม	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง
ศุกร์	เพลงสากล พาเพลิน	รอบบ้านเรา	กงสุลสัมพันธ์	รู้กฎหมาย สบายใจ	คุยกันวันศุกร์	ดาวดวงน้อย	หน้าต่าง โลกกว้าง

ตารางที่ ๕ รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนตุลาคม ๒๕๕๔^{๑๔}

วัน/เวลา	๐๕.๓๐- ๐๖.๐๐	๐๖.๐๐- ๐๖.๓๐	๐๖.๓๐- ๐๗.๐๐	๑๗.๓๐-๑๘.๐๐	๑๘.๐๐- ๑๘.๓๐	๑๙.๐๐- ๑๙.๓๐	๒๒.๐๐- ๒๒.๓๐
จันทร์	สราญรมย์ ยามเช้า	รอบบ้านเรา		รักษ์สิ่งแวดล้อม	News & Views from Bangkok	ดาวดวงน้อย	วัฒนธรรม สัมพันธ์
อังคาร	โลกมุสลิม	รอบบ้านเรา		เฉลิมพระเกียรติ ในหลวง ๘๔ พรรษา	หน้าต่าง โลกกว้าง	ดาวดวงน้อย	สาระน่ารู้ งานกงสุล
พุธ	ถนนอาชีพ	รอบบ้านเรา		ปกิณกะจาก สำนักราชเลขา การ	หน้าต่าง โลกกว้าง	ดาวดวงน้อย	ที่นี่ ... พิธี การทูต
พฤหัสบดี	สุขภาพปรับ อรุณ	รอบบ้านเรา		กงสุลสัมพันธ์	หน้าต่าง โลกกว้าง	ดาวดวงน้อย	ทันโลกกีฬา
ศุกร์	หลายคน อยากรู้	รอบบ้าน เรา	เราคือ อาเซียน	รู้กฎหมาย สบายใจ	หน้าต่าง โลกกว้าง	ดาวดวงน้อย (โลก เยาวชน)	รู้รอบโลก

^{๑๓} วิทยุสราญรมย์ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓๔ มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๐.

^{๑๔} วิทยุสราญรมย์ ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๔๓ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๔.

ตารางที่ ๖ รายการวิทยุสราญรมย์ ณ เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๗^{๑๕}

วัน/เวลา	๐๕.๓๐- ๐๖.๐๐	๐๖.๐๐- ๐๖.๓๐	๐๖.๓๐- ๐๗.๐๐	๑๗.๓๐- ๑๘.๐๐	๑๘.๐๐- ๑๘.๓๐	๑๙.๐๐- ๑๙.๓๐	๒๒.๐๐- ๒๒.๓๐
จันทร์	สราญรมย์ ยามเช้า	รอบบ้านเรา		รักษ์ สิ่งแวดล้อม	News & Views from Bangkok	ดาวดวงน้อย	วัฒนธรรม สัมพันธ์
อังคาร	โลกมุสลิม	รอบบ้านเรา		เราคืออาเซียน	หน้าต่าง โลกกว้าง	ดาวดวงน้อย	สาระน่ารู้ งานกงสุล
พุธ	Foreign Affairs Weekly	รอบบ้านเรา		ปกิณกะจาก สำนักกราช เลขาธิการ	หน้าต่าง โลกกว้าง	ดาวดวงน้อย	รู้รอบ ปลอดภัย ก่อน ไปต่างแดน
พฤหัสบดี	สุขภาพรับ อรุณ	รอบบ้านเรา		Sparkling English	หน้าต่าง โลกกว้าง	ดาวดวงน้อย	ทันโลกกีฬา
ศุกร์	หลายคน อยากรู้	รอบบ้านเรา		บ๊วแก้ววันนี้	หน้าต่าง โลกกว้าง	ดาวดวงน้อย (โลกเยาวชน)	รู้กฎหมาย สบายใจ

๓.๒ การวิเคราะห์

๓.๒.๑ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) การเพิ่มศักยภาพ สถานีวิทยุสราญรมย์ในการดำเนิน Public Affairs และ Public Diplomacy

ในการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพของสถานีวิทยุสราญรมย์ในฐานะ
กลไกประชาสัมพันธ์และส่งเสริมภาพลักษณ์ของกระทรวงการต่างประเทศ และประเทศไทย หรือ
กล่าวอีกนัยหนึ่งคือกลไกที่มีประสิทธิภาพในการดำเนิน Public Affairs และ Public Diplomacy
ของกระทรวงการต่างประเทศ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ หรือ SWOT Analysis จะ
เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ของสถานีวิทยุสราญรมย์ ซึ่งจะช่วยให้หน่วยงานฯ หรือ
ผู้บริหารในระดับสูงขึ้นไปสามารถวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ของสถานีวิทยุสราญรมย์ต่อไป

จุดแข็ง องค์ความรู้ด้านการทูตการต่างประเทศ กำลังส่งถึง ๑,๐๐๐ กิโลวัตต์ ไม่มีโฆษณา	จุดอ่อน กระจายเสียงในระบบ เอ.เอ็ม. บุคลากร
โอกาส เครือข่ายชมรมนักจัดรายการวิทยุชายแดน การพัฒนาเทคโนโลยีการกระจายเสียงของวีโอเอ	อุปสรรค สภาพภูมิประเทศและดินฟ้าอากาศ นโยบายของรัฐ

^{๑๕} จากเว็บไซต์กระทรวงการต่างประเทศ, แหล่งที่มา www.mfa.go.th.

๓.๒.๑.๑ จุดแข็ง (Strengths)

๑) สถาบันวิทยุสราญรมย์ดำเนินการโดยกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้ด้านการทูต และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นอกจากนี้ กระทรวงฯ ยังมีเครือข่ายสถานเอกอัครราชทูต (สอท.) และสถานกงสุลใหญ่ (สกง.) ในทุกภูมิภาคของโลก ซึ่งมีหน้าที่ติดตามสถานการณ์ทุกมิติ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม ฯลฯ ในประเทศที่ สอท. หรือ สกง. ตั้งอยู่ ข้อมูลข่าวสารที่สถาบันวิทยุสราญรมย์นำเสนอจึงเป็นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่อยู่ในเหตุการณ์ และมีความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ การเป็นวิทยุของกระทรวงการต่างประเทศยังส่งผลให้วิทยุสราญรมย์ปลอดภัยจากการแทรกแซงทางการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ

๒) สถาบันวิทยุสราญรมย์มีกำลังส่งถึง ๑,๐๐๐ กิโลวัตต์ รัศมีกระจายเสียงสามารถครอบคลุมไปได้ทั่วทุกมุมโลก ทำให้ประชาชนของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง เช่น ลาว กัมพูชา เมียนมาร์ เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน และจีนตอนล่างสามารถรับฟังรายการของสถานีฯ ได้

๓) ไม่มีโฆษณาบงกการรับฟัง จากคำกล่าวของอดีตนายสถานีวิทยุสราญรมย์ ซึ่งสะท้อนจากเจตนาของผู้ฟัง ปรากฏชัดเจนว่า ผู้ฟังติดตามรับฟังวิทยุสราญรมย์ เพราะไม่มีโฆษณาขายสินค้า

๓.๒.๑.๒ จุดอ่อน (Weakness)

๑) ระบบกระจายเสียง สถานีวิทยุสราญรมย์กระจายเสียงในระบบเอ.เอ็ม. ซึ่งมีจุดอ่อนคือไม่สามารถรับสัญญาณได้ชัดเจนในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งประชาชนในเขตดังกล่าว มีความตื่นตัวและความอ่อนไหวสูงเกี่ยวกับประเด็นด้านการต่างประเทศ อันอาจมีผลกระทบต่อประเทศไทย และต่อผลประโยชน์ของประเทศไทย นอกจากนี้ วิทยุระบบ เอ.เอ็ม. นี้ยังถูกสัญญาณอื่นรบกวนได้ง่าย

๒) บุคลากร

(๑) กระทรวงการต่างประเทศไม่มีตำแหน่งนักจัดรายการวิทยุ บุคลากรที่ทำงานวิทยุคือนักการทูต (และเจ้าหน้าที่สายสนับสนุน) ซึ่งแม้จะมีความรู้ด้านการต่างประเทศ แต่ขาดพื้นฐานความรู้ด้านสื่อสารมวลชน หรือด้านการจัดรายการวิทยุ นอกจากนี้ บุคลากรแต่ละคนก็มีงานประจำในหน้าที่ที่รับผิดชอบอยู่แล้ว ทำให้ไม่สามารถทุ่มเททำงานวิทยุได้อย่างเต็มที่

(๒) โดยที่มีรายการหลากหลาย จำเป็นต้องพึ่งบุคลากรจากกรมกองอื่นให้ช่วยจัดทำรายการ แต่ก็ประสบปัญหาบ่อยครั้ง เมื่อบุคลากรดังกล่าวมีภารกิจเร่งด่วนไม่อาจจัดรายการได้

(๓) บุคลากรที่ทำงานวิทยุ มีวาระในการปฏิบัติราชการ ประมาณ ๒-๔ ปี ก็ต้องโยกย้ายไปปฏิบัติราชการในกรมกองอื่น หรือประจำการในต่างประเทศ ทำให้การดำเนินงานด้านการจัดรายการวิทยุไม่ต่อเนื่อง ต้องอยู่ในสภาพของการปรับและพัฒนาบุคลากรตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงตัวผู้จัดรายการนี้ส่งผลกระทบต่อ การสร้างความติดตามและความรู้สึกจงรักภักดีของผู้ฟังต่อรายการ ซึ่งจะส่งผลถึงจำนวนผู้ฟัง

๓.๒.๑.๓ โอกาส (Opportunities)

๑) สถานีวิทยุสราญรมย์/กองวิทยุกระจายเสียง ได้เริ่มจัดประชุมสัมมนากับนักจัดรายการวิทยุชายแดนไทย-ลาว มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ และได้ต่อยอดจัดประชุมสัมมนานักจัดรายการวิทยุชายแดนไทย-กัมพูชา นักจัดรายการวิทยุตั้งกล่าวจึงได้ช่วยกันผลักดันให้มีการจัดตั้งชมรมนักจัดรายการวิทยุชายแดนไทย-ลาว และชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อประสานความร่วมมือระหว่างกัน สถานีวิทยุสราญรมย์จึงควรพัฒนาให้เกิดความร่วมมือในการถ่ายทอดรายการของสถานีวิทยุสราญรมย์ผ่านสถานีวิทยุบริเวณชายแดน และอาจพัฒนาไปถึงการจัดรายการร่วมกันทางสถานีวิทยุบริเวณชายแดน

๒) การพัฒนาเทคโนโลยีในการกระจายเสียงของวิทยุเสียงอเมริกา (วีโอเอ) สถานีวิทยุสราญรมย์ออกอากาศด้วยคลื่นเดียวกับวีโอเอ โดยวีโอเอเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการสถานีส่งหรือสถานีถ่ายทอด (Transmitting Station) และโดยที่สหรัฐอเมริกามีนโยบายที่จะให้วีโอเอเป็นเครื่องมือของตนในการดำเนิน Public Diplomacy เนื่องจากเห็นว่าวิทยุประเภท External Service ให้ผลดีในระยะยาวอย่างมากต่อภาพลักษณ์ทางการเมืองและการสร้างความนิยมชมชอบและความศรัทธาให้กับผู้ฟังนอกประเทศ เพื่อมั่นใจว่าข้อมูลด้านบวกของตนจะไปถึงหูของประชาชนทั่วโลกโดยพร้อมเพรียงทุกวันไม่มีวันหยุด วีโอเอจึงได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาเทคโนโลยีในการดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียง ซึ่งรวมถึงสถานีส่งของวีโอเอในประเทศไทย ทั้งที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สถานีวิทยุสราญรมย์ใช้ประโยชน์) และอุดรธานี (สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ภาคการกระจายเสียงระหว่างประเทศ ใช้ประโยชน์)

๓.๒.๑.๔ อุปสรรค (Threats)

๑) วิทยุระบบ เอ.เอ็ม. ถึงแม้ว่าจะมีจุดเด่นที่สามารถเดินทางได้ไกล แต่ก็มีจุดด้อยคือ คุณภาพของเสียงไม่ดีนัก เพราะเกิดการรบกวนได้ง่าย เช่น ถูกรบกวนจากสถานีข้างเคียง เครื่องใช้ไฟฟ้า และที่สำคัญคือการรบกวนจากธรรมชาติ ได้แก่ ฝน ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า สภาพอากาศที่แปรปรวนมากๆ ทำให้เสียงขาดหายเป็นช่วงๆ

๒) นโยบายของรัฐ ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านการกระจายเสียงระหว่างไทยกับสหรัฐฯ จะหมดอายุลงในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ หากรัฐบาลไม่ให้ความเห็นชอบในการต่ออายุความตกลง ภาวะความรับผิดชอบในสถานีถ่ายทอดเสียงหรือสถานีส่ง ย่อมตกอยู่กับกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งมีงบประมาณและบุคลากรจำกัด

๓.๒.๒ การวิเคราะห์แรงกดดันทางการแข่งขัน

นอกเหนือจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) ในการขยายฐานผู้ฟังวิทยุสราญรมย์ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มศักยภาพของสถานีวิทยุฯ ในการดำเนิน Public Affairs และ Public Diplomacy แล้ว จำเป็นต้องประเมินสถานการณ์ความรุนแรงในการแข่งขันด้านการดำเนินงานด้านวิทยุกระจายเสียง ประเมินความเข้มแข็งและโอกาสของสถานีวิทยุสราญรมย์ในการเข้าถึงผู้ฟังมากยิ่งขึ้น เพื่อออกแบบกลยุทธ์ของการแข่งขัน โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับแรงกดดันทางการแข่งขัน (Competitive forces) ของไมเคิล อี. พอร์เตอร์ (Michael E. Porter) หรือที่รู้จักกันว่า แรงกดดัน ๕ ประการของพอร์เตอร์ (Porter's Five Forces Model) ดังนี้

๑) Threat of segment rivalry ในที่นี้คือแรงกดดันจากสถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีอยู่แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ สถานีวิทยุระบบ เอฟ. เอ็ม. ที่กระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งให้คุณภาพเสียงที่ดีเยี่ยม และไม่เกิดสัญญาณรบกวนจากสภาพอากาศที่แปรปรวน ทำให้ผู้ฟังไม่มีปัญหาในการรับฟัง

๒) Threat of new entrants ในที่นี้คือแรงกดดันจากการเข้ามาของวิทยุชุมชน โดยที่พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.๒๕๔๓ ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐ ระบุให้ภาคประชาชนเข้าถึงและเข้าไปใช้คลื่นความถี่วิทยุโทรทัศน์ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๐ รวมทั้งสนับสนุน ให้ภาคประชาชนมีโอกาสใช้คลื่นความถี่ตามสัดส่วนดังกล่าว หากชุมชนมีความพร้อม

ปัจจุบันมีสถานีวิทยุชุมชนนับพันแห่งในทุกจังหวัดทั่วประเทศ วิทยุชุมชนหลายแห่งได้รับความนิยมจากผู้ฟังในชุมชนอย่างสูง เนื่องจากรายการสอดคล้อง/ตอบสนองความต้องการของชุมชน เช่น วิทยุชุมชนคนนาทอง (ตำบลนาทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม) ซึ่งมีเป้าหมายในระยะเริ่มต้นคือการสื่อสารข้อมูลให้กับเกษตรกรเกี่ยวกับพิษภัยจากสารเคมีและสารพิษ วิทยุชุมชนคนภูไทวัดป่าโพธิ์พระเจ้า (ตำบลนาขุง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ข่าวสารงานเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในพื้นที่ตำบลนาขุง ฯลฯ

๓) Threat of substitutes ในที่นี้คือแรงกดดันของสื่อใหม่ (new media) ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นฐานในการเผยแพร่ และมีต้นทุนต่ำ ได้แก่ เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต Facebook, Twitter บล็อก ฯลฯ สื่อใหม่เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารทำหน้าที่ส่งสารและรับสารได้พร้อมกัน เป็นการสื่อสารสองทาง และสื่อใหม่ยังทำหน้าที่ส่งสารได้หลายอย่าง คือ ภาพ เสียง และข้อความ ไปพร้อมกัน โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิมเข้ากับความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยี ทำให้สื่อใหม่สามารถสื่อสารได้สองทางผ่านทางระบบเครือข่าย และมีศักยภาพเป็นสื่อแบบประสม (Multimedia) และโดยที่สื่อใหม่มี “อิสระ ๕ ประการ” ได้แก่ อิสระจากข้อจำกัดด้านเวลา ทำให้ผู้บริโภคสามารถเลือกรับ และส่งข่าวสารได้ในเวลาที่ตนต้องการ และไม่จำเป็นต้องรับฟัง/ชมเนื้อหาต่างๆ ตามเวลาที่กำหนด อิสระจากข้อจำกัดด้านพรมแดน ทำให้ผู้บริโภคเลือกรับหรือค้นหาข้อมูลข่าวสารจากประเทศใดก็ได้ อิสระจากข้อจำกัดด้านขนาด กล่าวคือมีเนื้อหาที่สามารถย่อหรือปรับขยายขนาดหรือเครือข่ายได้ เช่น การปรับเนื้อหาให้เหมาะสมสำหรับการเผยแพร่ทั่วโลก หรือปรับให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจงก็ได้ อิสระจากข้อจำกัดด้านรูปแบบ สื่อใหม่จะมีรูปแบบหรือลักษณะที่ไม่ตายตัวเหมือนสื่อดั้งเดิม ในกรณีของสื่อดั้งเดิม เช่น สปอตโฆษณาทางโทรทัศน์จะต้องมีความยาว ๓๐ วินาที ในหนังสือพิมพ์จะมีขนาดครึ่งหรือหนึ่งหน้า เป็นต้น และอิสระจากยุคนักการตลาดสร้างเนื้อหา มาสู่ยุคนักบริโภคเริ่มสร้างและควบคุมเนื้อหาเอง (From Marketer-Driven to Consumer-Initiated, Created and Controlled)

๔) Threat of buyer power ในที่นี้คือผู้บริโภค ซึ่งมีตัวเลือกทั้งสื่อดั้งเดิมและสื่อใหม่หลากหลายที่จะเลือกบริโภค

๕) Threat of supplier power ในที่นี้คือแหล่งข้อมูลข่าวสาร สถานีวิทยุสาธารณะ เป็นสถานีวิทยุกระจายเสียงสังกัดกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการประชาสัมพันธ์ และผลิตข่าวป้อนสื่อมวลชน นอกจากนี้ ยังมีสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุล

ใหญ่ไทยทั่วโลก รวมทั้งสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลต่างประเทศในไทย เป็นแหล่งข้อมูล
สำคัญและน่าเชื่อถือ

บทที่ ๔ ข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการศึกษา

สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์เป็นอย่างมากมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ธรรมชาติของสื่อกระจายเสียงเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงได้ทุกคน (Accessibility) ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่จำกัดพรมแดนทางความรู้ ระยะทาง และลักษณะคุณภาพของประชาชนสามารถถ่ายทอดเรื่องราวสดๆ (Real time) สื่อวิทยุกระจายเสียงสามารถใช้ได้ง่าย เพียงแค่เปิดวิทยุแล้วหมุนคลื่นก็สามารถรับได้แล้ว และสามารถรับฟังควบคู่ไปกับการทำงานอย่างอื่นได้อีกด้วย สื่อวิทยุกระจายเสียงยังเป็นสื่อที่มีราคาถูกเมื่อเทียบกับสื่อชนิดอื่นๆ ทั้งในเรื่องของอุปกรณ์ในการส่งกระจายเสียง ค่าใช้จ่ายในการผลิตรายการ ตลอดจนเครื่องรับวิทยุที่มีราคาถูก แม้ไม่มีกระแสไฟฟ้า ก็สามารถรับฟังวิทยุได้จากเครื่องรับทรานซิสเตอร์ ซึ่งประหยัดและสะดวกต่อการรับฟังข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดี ทำให้การกระจายเสียงสามารถเข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่ได้ดีกว่าสื่อชนิดอื่น สื่อวิทยุกระจายเสียงยังมีความยืดหยุ่นในเรื่องกระบวนการผลิตรายการ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขปรับเปลี่ยนได้ไม่ยาก เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเร่งด่วน หรือการรายงานสถานการณ์สดต่างๆ และเมื่อเทคโนโลยีการผลิตเครื่องรับวิทยุพัฒนาไปมาก ทำให้เครื่องรับวิทยุมีราคาถูก มีขนาดเล็กแต่มีประสิทธิภาพสูง จึงทำให้สื่อวิทยุกระจายเสียงสามารถพกพาและนำติดตัวไปได้ในทุกที่ จึงเป็นสื่อที่หาซื้อได้ง่าย รับข่าวสารได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ สื่อวิทยุวิทยุกระจายเสียงจึงนับว่าเป็นสื่อที่มีความใกล้ชิดกับผู้รับสารมากที่สุด สามารถตอบสนองการประชาสัมพันธ์ขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างทั่วถึง ไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกล ทุรกันดาร หรือในชนบท

สื่อวิทยุกระจายเสียงยังมีคุณสมบัติพิเศษที่สำคัญมากที่สุดในโลกของการสื่อสารมวลชน จนเป็นที่ยอมรับกันในแวดวงวิชาการสื่อสารมวลชน กล่าวคือ เป็นการสื่อสารไร้พรมแดน ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ (Time and Space) เทคโนโลยีการกระจายเสียงช่วยให้คนทั้งโลกเปิดรับรู้ข้อมูลข่าวสารเดียวกัน และทำให้ทุกคนมีลักษณะทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกันโดยไม่รู้ตัว สื่อมวลชนดังระดับโลก เช่น บีบีซี และวีโอเอ ได้สร้างปรากฏการณ์ทางสังคม ด้วยการกำหนดวาระที่สำคัญให้กับประชาชนทั้งโลกได้รับรู้ในเรื่องเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะมีสื่อใหม่เกิดขึ้นมากมาย แต่ผู้คนส่วนใหญ่ยังคงมีข้อจำกัดในการเข้าถึงคอมพิวเตอร์ จึงต้องรับข้อมูลข่าวสารผ่านวิทยุกระจายเสียง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารและคอมพิวเตอร์ยังทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงสื่อวิทยุกระจายเสียงได้หลายช่องทาง เช่น ทางเว็บไซต์ โทรศัพท์มือถือ Tablet ฯลฯ

วิทยุสาธารณะเป็นสื่อ/กลไกประชาสัมพันธ์ของกระทรวงการต่างประเทศ ถึงแม้ว่า การดำเนินงานกระจายเสียงจะปรับเปลี่ยนจากการกระจายเสียงระหว่างประเทศมาเป็นการกระจายเสียงเพื่อผู้ฟังชาวไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน ในยุคข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดน และเป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะกับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ด้วยกำลังส่งที่สูงถึง ๑,๐๐๐ กิโลวัตต์ ทำให้วิทยุ

สราญรมย์สามารถรับฟังได้ในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง เช่น ลาว กัมพูชา เมียนมาร์ เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน และจีนตอนล่าง ดังนั้น การกระจายเสียงของวิทยุสราญรมย์จึงต้องคำนึงถึงผู้ฟังในประเทศเพื่อนบ้าน (ที่สามารถรับฟังภาษาไทยและภาษาอังกฤษได้) ที่เป็นเป้าหมายอันหนึ่งด้วย ทั้งนี้ ต้องไม่ลืมว่า ในบรรดาชาวต่างชาติที่ฟังวิทยุกระจายเสียง (ระหว่างประเทศ) แห่งชาติ ได้แก่ สื่อ เจ้าหน้าที่รัฐ นักธุรกิจ ที่มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศและเศรษฐกิจ รวมถึงเจ้าหน้าที่ข่าวกรองซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบ (monitor) ข่าวสารด้วย และโดยที่วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่นิยมใช้ในการประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ เพราะสามารถเผยแพร่ข่าวสารได้รวดเร็วและเข้าถึงผู้ฟังได้อย่างกว้างขวาง กอปรกับประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ วิทยุสราญรมย์จึงยิ่งทวีความสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ดีและถูกต้องของประชาชนคนไทยเกี่ยวกับประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกัน ตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจที่ดีและถูกต้องเกี่ยวกับประเทศไทยทั้งด้านนโยบาย สังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ ในประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะนำไปสู่ความเจริญร่วมกันในภูมิภาค ที่สำคัญคือการเสริมสร้างความเชื่อมโยง (Connectivity) ระหว่างประชาชนในภูมิภาค อันจะนำไปสู่การวิสาสะ (dialogue) อย่างสร้างสรรค์ระหว่างกัน

นอกจากนี้ มติของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ที่กำหนดให้มีการส่งวิทยุกระจายเสียงในระบบ Digital ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยวิทยุกระจายเสียงระบบ เอ.เอ็ม. จะถูกทดแทนด้วยวิทยุกระจายเสียงระบบ Digital Radio Mondiale (DRM) ซึ่งคุณภาพของเสียงชัดเจน ไม่มีปัญหาการรบกวนจากสถานีวิทยุอื่นๆ หรืออุปกรณ์ไฟฟ้า ทำให้วิทยุกระจายเสียงระบบ DRM เหมาะกับการประชาสัมพันธ์ระดับประเทศ และการกระจายเสียงบริการประเทศเพื่อนบ้าน

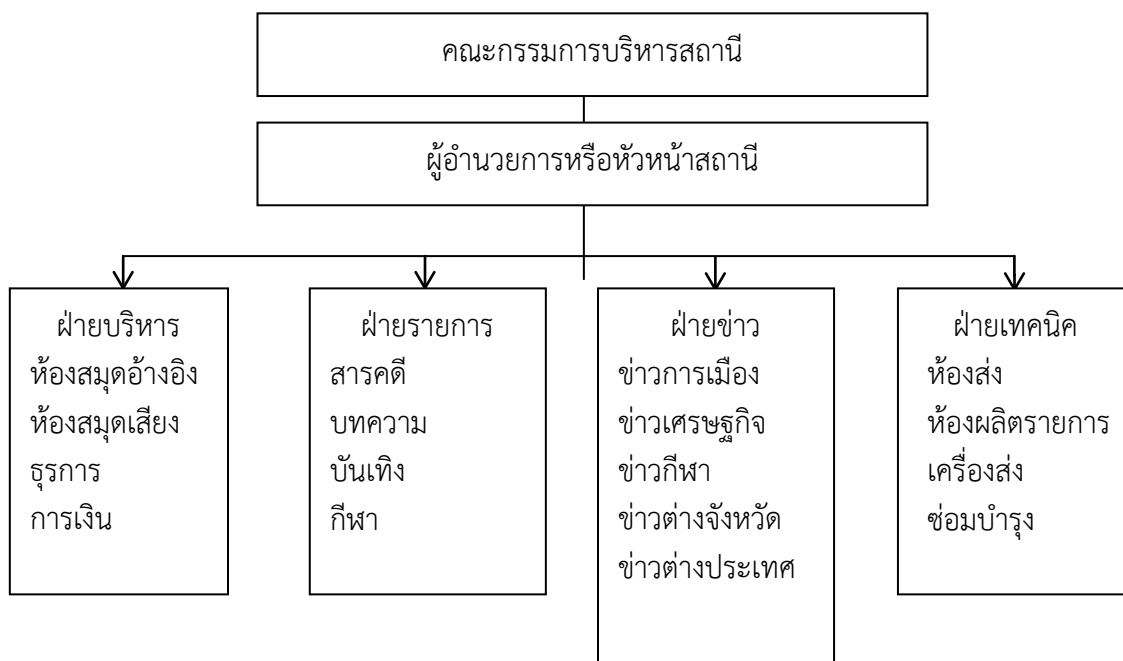
๔.๒ ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการให้สถานีวิทยุสราญรมย์เป็นกลไกในการดำเนิน Public Affairs เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับประชาชน และเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของกระทรวงฯ ในหมู่ประชาชนไทย และเป็น Soft Power ในการดำเนิน Public Diplomacy เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างประชาชนไทยกับประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนสร้างความนิยมชมชอบประเทศไทยและเสริมสร้างภาพลักษณ์ของประเทศไทยในหมู่ชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน ด้วยการเพิ่มศักยภาพของสถานีวิทยุสราญรมย์ โดยการขยายฐานผู้ฟังให้มากขึ้น เพื่อให้วิทยุสราญรมย์เป็นกลไกประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพของกระทรวงการต่างประเทศ

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) การจัดโครงสร้างขององค์กร การจัดองค์กรวิทยุกระจายเสียงโดยทั่วไป จะประกอบด้วยงานพื้นฐาน ๔ ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายข่าว ฝ่ายรายการ และฝ่ายเทคนิค (ฝ่ายช่าง)

สายการบังคับบัญชาภายในองค์กรวิทยุกระจายเสียง^๑

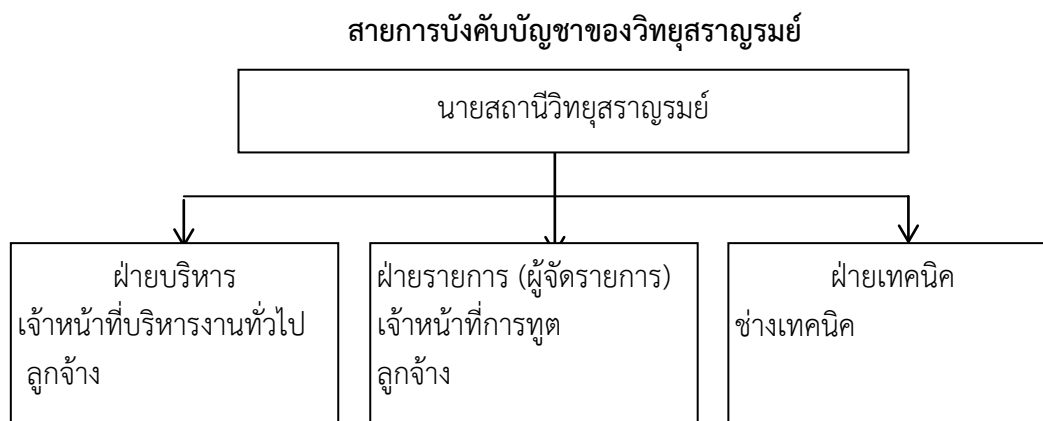

แผนภูมิที่ ๑ โครงสร้างการบังคับบัญชาภายในองค์กรวิทยุกระจายเสียง

ทั้งนี้ คณะกรรมการบริหารสถานีวิทยุมีหน้าที่กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารงานของสถานวิทยุ และควบคุมดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสถานวิทยุและสอดคล้องกับนโยบายขององค์กร โดยมีผู้อำนวยการ (นาย) สถานี เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบการบริหารงานของสถานวิทยุ ตลอดจนควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่คณะกรรมการบริหารฯ กำหนด

สถานีวิทยุสาธารณะเป็นองค์กรวิทยุกระจายเสียงที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ เพื่อสนองนโยบายการต่างประเทศของรัฐบาล การจัดองค์กร จะแบ่งเป็น ๓ ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายรายการ และฝ่ายเทคนิค

^๑ อรุณ งามดี และสุมน อยุสิน, การบริหารงานวิทยุกระจายเสียง, หน่วยที่ ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๑.

แผนภูมิที่ ๒ โครงสร้างการบังคับบัญชาของวิทยุสราญรมย์

เมื่อวิเคราะห์ตามโครงสร้างขององค์กรวิทยุกระจายเสียงแล้ว จะเห็นว่าวิทยุสราญรมย์ ยังจัดรูปแบบไม่สมบูรณ์ เพราะเป็นโครงสร้างของราชการ ไม่ได้คำนึงถึงรูปแบบของสถานีวิทยุกระจายเสียง การขาดโครงสร้างขององค์กรวิทยุกระจายเสียงและขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน ส่งผลต่อการกำหนดนโยบาย การจัดทำแผนดำเนินงาน การจัดทำผังรายการ การบริหารกิจการ การผลิตรายการและการสร้างสรรค์รายการ การประเมินผลและการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพของรายการ

๒) กระทรวงฯ ควรให้ความสำคัญต่อการสร้างและพัฒนา “แบรนด์” ของวิทยุสราญรมย์ เพื่อสร้างหรือพัฒนาอัตลักษณ์ของวิทยุสราญรมย์ให้เด่นชัด เพื่อให้วิทยุสราญรมย์เป็นที่รู้จักของกลุ่มผู้ฟังได้หลากหลายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้ฟังในเมืองใหญ่ นักศึกษาด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และประชาชนบริเวณชายแดน ทั้งนี้ การสร้างแบรนด์สามารถกระทำได้โดยการลดขั้นตอนของการปฏิบัติราชการในส่วนที่เกี่ยวกับการติดต่อประสานงาน/ข้อมูล และการให้สัมภาษณ์ของข้าราชการระดับสูงที่เกี่ยวข้อง

๓) การสร้างตำแหน่งนักจัดรายการวิทยุ เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ด้านสื่อสารมวลชนและมีคุณภาพเหมาะสมในการจัดรายการ และเพื่อให้การดำเนินงานด้านการจัดรายการวิทยุมีความต่อเนื่อง เนื่องจากการจัดรายการวิทยุที่มีประสิทธิภาพ สามารถทำให้ผู้ฟังติดตามรับฟังรายการ และเกิดความรู้สึกจงรักภักดีต่อผู้จัดรายการได้นั้น ผู้จัดรายการต้องเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และความเป็นมืออาชีพ (Professional) ซึ่งผู้จัดต้องใช้เวลาเฉพาะตัว และต้องใช้เวลาพอสมควร

๔) เพื่อรองรับมติของ กสทช. ที่ให้ปรับเปลี่ยนการส่งวิทยุเป็นระบบดิจิทัล ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ กระทรวงการต่างประเทศจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ใหม่ เพื่อขยายงานวิทยุกระจายเสียงเป็นการประกอบกิจการผลิตเนื้อหา (Content provider) เพื่อป้อนช่องสื่อต่างๆ (สื่อใหม่) โดยลงทุนด้านเทคโนโลยีและปรับความรู้ใหม่ให้กับบุคลากรของกองวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นผู้ดำเนินงานสถานีวิทยุสราญรมย์ เพื่อสามารถผลิตเนื้อหาในรูปแบบสื่อเสียงภาพและข้อความผ่านช่องทางของสื่อต่างๆ ต่อไป

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการดำเนินการ

๑) ส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานีวิทยุกระจายเสียงต่างๆ โดยเริ่มจากชมรมนักจัดรายการวิทยุชายแดนไทย - ลาว และชมรมนักจัดรายการวิทยุชายแดนไทย - กัมพูชา ตลอดจนการสร้างเครือข่ายกับวิทยุชุมชน ทั้งนี้ ความร่วมมือนี้อาจอยู่ในรูปของการนำรายการของวิทยุสรณูรมย์ออกอากาศ และ/หรือการจัดรายการร่วมกันผ่านโทรศัพท์ วิธีนี้จะช่วยแก้ไขปัญหเกี่ยวกับอุปสรรคทางด้านเวลาในการกระจายเสียงของสถานีวิทยุสรณูรมย์ได้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือดังกล่าว จะส่งผลต่อการลดจำนวนคนไทยที่ถูกล่อลวงให้เดินทางไปทำงาน/ค้าประเวณีในต่างประเทศ โดยเฉพาะจำนวนผู้หญิงที่ถูกชักจูงใจให้ “ชน” ยาเสพติดไปส่งต่างประเทศ และช่วยประหยัดงบประมาณในการช่วยเหลือคนไทยตกทุกข์ได้ยากในต่างประเทศ

๒) พัฒนาเนื้อหาของรายการให้มีคุณภาพเชิงสาระมากขึ้น โดยให้มีรายการหลักได้แก่รายการข่าวต่างประเทศ ซึ่งรวมการวิเคราะห์ข่าว/เหตุการณ์ในต่างประเทศ และรายการเกี่ยวกับเนื้อหาของกระทรวงการต่างประเทศอีก ๒-๓ รายการ เช่น นโยบายและการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศ สถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ไทยในต่างประเทศ งานอาเซียน งานกงสุล ซึ่งรวมถึงการคุ้มครองดูแลคนไทยและผลประโยชน์ของคนไทยในต่างประเทศ รายการดังกล่าวนี้จะเป็นสิ่งดึงดูดผู้ฟังอย่างมาก นอกจากนี้ ควรนำเสนอรายการที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ฟัง เช่น รายการเกี่ยวกับสุขภาพ ฯลฯ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงหลักการของวิทยุกระจายเสียงที่ว่า เพื่อให้ข่าวสาร ให้ความรู้ และให้ความบันเทิง ซึ่งอาจจะเป็นเพลงหรือดนตรี แทรกอยู่ในรายการต่างๆ ในขณะเดียวกัน ก็ต้องคำนึงถึงการเป็น Soft Power หรือเครื่องมือของกระทรวงการต่างประเทศในการดำเนิน Public Diplomacy จึงควรนำเสนอรายการเกี่ยวกับความก้าวหน้าทางด้านวิชาการของไทย เช่น วิทยาศาสตร์ และการแพทย์ การศึกษา ตลอดจนวัฒนธรรมไทย หรือกีฬา ฯลฯ เพื่อสร้างความนิยมชมชอบและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทย ทั้งนี้ การนำเสนอรายการเกี่ยวกับวัฒนธรรม อาจเชื่อมโยงให้เห็นว่ามีรากเหง้าเดียวกันหรือมีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมในประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อสร้างความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน

อนึ่ง การวิเคราะห์ข่าวหรือเหตุการณ์อันอาจส่งผลกระทบต่อประเทศไทย หรือภูมิภาค จะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและรอบคอบ เพราะอาจถูกเข้าใจว่าเป็นท่าทีของประเทศไทย นอกจากนี้ ในกรณีประเด็นที่อ่อนไหว และประชาคมโลกให้ความสำคัญ เช่น กรณีความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ หรือปัญหาความขัดแย้งในประเทศเพื่อนบ้าน จำเป็นต้องคัดเลือกแหล่งข่าวและกลั่นกรองข่าว แทนการแสดงความคิดเห็นวิจารณ์ด้วยบทวิเคราะห์ของสถานีฯ การพัฒนาเนื้อหา รายการยังรองรับการพัฒนาอุปกรณ์การผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงของสถานีวิทยุสรณูรมย์ เป็นระบบดิจิทัล จนสามารถสร้างวิทยุกระจายเสียงผ่านระบบอินเทอร์เน็ต (Internet radio/ web radio/net radio) ซึ่งวิทยุกระจายเสียงผ่านระบบอินเทอร์เน็ตนี้จะเป็นทั้งวิทยุที่ถ่ายทอดสด (Realtime radio) และ Radio on demand ที่ผู้ฟังสามารถเลือกฟังได้ตามความต้องการ

๓) ในขั้นนี้ ซึ่งยังไม่มีตำแหน่งนักจัดรายการวิทยุ กระทรวงการต่างประเทศ อาจจะใช้ Outsourcing มีอาชีพเข้ามาทำงานด้านวิทยุกระจายเสียง เนื่องจากการจัดรายการที่สามารถแข่งขันกับวิทยุทั่วไปได้นั้นจำเป็นต้องใช้มืออาชีพที่มีความสามารถเฉพาะตัวสูง สามารถพูดแบบไม่ต้องเตรียมบท ต้องเข้าใจประเด็น และที่สำคัญคือใช้ภาษาที่เรียบง่ายและสามารถสื่อได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ ในกรณีที่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณ อาจใช้วิธีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ทางด้าน การสื่อสารมวลชน การผลิตและจัดรายการวิทยุ

๔.๓ ข้อสรุป

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อสารมวลชนที่มีคุณสมบัติพิเศษกว่าสื่ออื่นๆ กล่าวคือ สามารถ เข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากที่อยู่กระจัดกระจายในทุกพื้นที่ในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เป็นสื่อที่มี ความรวดเร็ว สามารถบรรจุเนื้อหาได้หลากหลาย และเมื่อคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่า เป็นสื่อที่ผู้รับสาร เสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เพียงลงทุนซื้อเครื่องรับวิทยุ ก็สามารถรับฟังสิ่งต่างๆ ได้โดยตลอดเวลา แม้ไม่ มีไฟฟ้า ก็สามารถรับสารได้ กอปรกับเป็นสื่อที่ประชาชนมีความคุ้นเคยในการใช้มากที่สุด ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในการประชาสัมพันธ์องค์กร สถานีวิทยุ สราญรมย์นับเป็นกลไกที่สำคัญในการประชาสัมพันธ์กระทรวงฯ เนื่องจากมีคุณสมบัติตรงตาม หลักการของการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ความสามารถในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นข้อเท็จจริงได้อย่างต่อเนื่องไปสู่ผู้รับสารจำนวนมาก ทุกชนชั้นได้ในเวลาเดียวกันหรือ ใกล้เคียงกัน วิทยุสราญรมย์ยังเป็นสื่อมวลชนที่มีความยืดหยุ่นสูงในกระบวนการผลิต สามารถแก้ไข ปรับเปลี่ยนได้ง่ายเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเร่งด่วน ตลอดจนเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีราคาถูกทั้งในแง่ ของการผลิตรายการ และเครื่องรับวิทยุ ที่สำคัญคือ วิทยุสราญรมย์เป็นสื่อมวลชนเดียวที่กระทรวงฯ สามารถกำหนดนโยบายและควบคุมให้ดำเนินงานไปในทิศทางที่กระทรวงฯ ประสงค์

บรรณานุกรม

- ธนพรรณ วงษ์ประเสริฐ. พัฒนาการของสถานีวิทยุเอเซียเสรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะ
นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.
- พิมพ์พรรณ เงินสว่าง. ศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานกระจายเสียงระหว่างประเทศ รายการ ภาค
ภาษาไทยของสถานีวิทยุกระจายเสียงระหว่างประเทศกับวิทยุสุราธรรม์ (เอเซียเสรี).
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๒.
- เรื่องพิลาศ ธรรมวิเศษ และจารุภา วะสี (เรียบเรียง). ปิดตำนาน ๖๔ ปี วิทยุปีซีภาคภาษาไทย :
ถาสักคมจะสิ้นไร้สื่อสาธารณะ. มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว, ๒๕๔๘.
- วิจิตร อวาทกุล. การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- วิภา อุตมฉันท. โลกของการกระจายเสียง : จากจุดเริ่มต้นสู่ยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์,
๒๕๔๖.
- วีรพงษ์ พลนิกรกิจ. แนวทางการส่งเสริมบทบาทวิทยุกระจายเสียงตามแนวชายแดนเพื่อส่งเสริม
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๒.
- เสรี วงษ์มณฑา. การประชาสัมพันธ์เชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัท เอเอ็น การพิมพ์, ๒๕๔๐.
- อรุณ งามดี และสุมน อยู่สิน. การบริหารงานวิทยุกระจายเสียง. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐.
- อลิ ม้ามณี. การใช้ Soft Power ในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ : กรณีศึกษาการ
ดำเนินการของทีเอ็มประเทศไทยในเนปาล. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตร
นักบริหารการทูต รุ่นที่ ๔ สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ, ๒๕๕๕.
- Joseph S. Nye, Jr., Soft Power : The Means to Success in World Politics. New York :
Public Affairs, 2004.
- Longman Exams Dictionary. Harlow : Pearson Education Limited, 2006.

หนังสือรายไตรมาส

- วิทยุสุราธรรม์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๑.
- วิทยุสุราธรรม์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๒.
- วิทยุสุราธรรม์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒๕ ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๔๗.
- วิทยุสุราธรรม์ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓๔ มกราคม – มีนาคม ๒๕๕๐.
- วิทยุสุราธรรม์ ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๔๓ ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๔.

เอกสาร

พีระ จิรโสพล. “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักการสื่อสารมวลชน.” ใน เอกสารประกอบการบรรยาย.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

สากล ไพเราะ. “สื่อประชาสัมพันธ์.” ใน เอกสารประกอบการบรรยาย. คณะวารสารศาสตร์

สื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิทยุเอเชียเสรี. อัดสำเนา

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงการต่างประเทศ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.mfa.go.th/>

บริษัทกระจายเสียงแห่งอังกฤษ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.bbc.co.th/

วิทยุเสียงแห่งอเมริกา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.voanews.com/

Public Diplomacy Alumni Association [Online]. Available: www.publicdiplomacy.org/

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล	นางสาวสุวรรณา ฟองสมุทร
วันเดือนปีเกิด	๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐
การศึกษา	อักษรศาสตร์บัณฑิต (ประวัติศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ ๒ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	
๒๕๒๓	เจ้าหน้าที่การทูต ๓ กองการหนังสือพิมพ์ กรมสารนิเทศ
๒๕๒๗	เลขานุการตรี สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงมะนิลา
๒๕๓๑	เจ้าหน้าที่การทูต ๔ กองหนังสือเดินทาง สำนักงานปลัดกระทรวงฯ
๒๕๓๒	เจ้าหน้าที่การทูต ๕ สำนักงานเลขานุการกรม กรมพิธีการทูต
๒๕๓๔	เจ้าหน้าที่การทูต ๖ สำนักงานเลขานุการกรม กรมพิธีการทูต
๒๕๓๖	เลขานุการเอก สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงบูดาเปสต์
๒๕๔๐	เจ้าหน้าที่การทูต ๖ กองวิทยุกระจายเสียง กรมสารนิเทศ
๒๕๔๓	เจ้าหน้าที่การทูต ๗ กองวิทยุกระจายเสียง กรมสารนิเทศ
๒๕๔๗	เจ้าหน้าที่การทูต ๗ กองประมวลและวิเคราะห์ข่าว กรมสารนิเทศ
๒๕๕๐	ที่ปรึกษา สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเทลอาวีฟ
๒๕๕๔	นักการทูตชำนาญการ กองวิทยุกระจายเสียง กรมสารนิเทศ
๒๕๕๕	นักการทูตชำนาญการพิเศษ สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ